

Van school naar *Kindcentrum*

Onze projecten in
woord en beeld

Van School naar *Kindcentrum*

Onze projecten in
woord en beeld

Inhoud

<i>Menselijke maat door transparante architectuur</i>		Nieuwe hart voor Dussen past precies	70
MFA de Heerd kleinschalig in zijn grootsheid	08	<i>De Rhijnsberg in Heerde vijf jaar later</i>	
Bouwen voor de norm, kan dat wel?	14	Het gebouw past op de visie van toen	76
<i>Brede school Losser gaat voor samenwerking</i>		<i>“We hebben niets geregeld”</i>	
Slim gebouw voor twee scholen	20	Het geheim van multifunctioneel centrum Wijzer	82
<i>Duwtje in de rug door de vrienden van de Noorderschool</i>		<i>Het geheim van Heliomare</i>	
Nieuw gebouw voor kleine school	26	Nieuw Kind- en Jeugd-centrum voor leerlingen met een beperking	88
<i>Verrassend concept in open landschap</i>		<i>MSG De Garve en vlakvullende vijfhoeken</i>	
MFA Oosthuizen oogt als een schuur	32	Een gebouw voor en door kinderen	94
<i>Nieuwbouw Noorderbreedte in Baarn</i>		<i>Geslaagde renovatie obs De Tuimelaar</i>	
Een adaptief huis voor onderwijs, opvang en peuterspeelzaal	38	Altijd in gesprek blijven	100
<i>De Spoorzoeker versterkt de wijk</i>		De Kersenboom in Diemen	106
Slimme vervangende nieuwbouw	44	Nieuw centrum wijkvernieuwing	110
De internationale PDO School in Oman	50	De Spil Nieuwleusen als spil van de gemeenschap	114
<i>KBS De Zandberg fysiek onderdeel van een historische omgeving</i>		<i>IKC De Werf verbindt gebruikers</i>	
Onderwijsvisie past goed in verbouwde gangenschool	56	Kostenbewustzijn borgt kwaliteit en onderwijs	120
<i>Samenwerking gemeente en maatschappelijke organisaties versterkt kernen</i>		<i>Verbinding als bindmiddel</i>	
Geslaagde vernieuwbouw Brede School Vuren	60	Het proces naar een gebouw dat past	126
<i>De Groene Draad in Vlaardingens biedt kinderen van 0 tot 12 onderdak</i>		<i>Villa Vrolik combineert visie met inrichting</i>	
Inpassing binnen stedenbouwkundig kader	66	De droom die uitkwam	132
		<i>MFA Noordeloos markeert de ruimte</i>	
		Natuurlijk gebouw voor en door de gebruikers	138

Inleiding

Van School naar Kindcentrum - Onze projecten in woord en beeld

In deze projectenbundel vindt u recente voorbeelden uit het primair onderwijs. Het zijn bijzondere en aansprekende schoolgebouwen, die zowel nieuwbouw als renovatie betreffen. Wij zijn er trots op deel uit gemaakt te hebben van de teams die dit voor elkaar hebben gekregen. Want goed teamwerk is de basis van het succes! Onze rol heeft bestaan uit het samen met de gebruikers vertalen van onderwijsvisie naar programma van eisen en daarna als procesmanager samen met de bouwpartijen er voor te zorgen dat het gebouw er komt. Met steeds de focus op het maken van de juiste keuzes ten dienste van het onderwijs en binnen de randvoorwaarden.

Het mooie van deze projecten is dat ze allemaal hun eigen verhaal vertellen en dat vinden wij als adviseur belangrijk. Het eigene van de gebouwen is het gevolg van de keuzes van de gebruikers en van de kansen die de omgeving biedt. Omgeving in ruimtelijke en in maatschappelijke zin, als het gaat om samenwerken met de buurt of met instellingen en bedrijven. Betekenisvolle leeromgevingen, met verbindingen naar het werkveld, zijn ook duurzaam. Doelgericht in kunnen spelen op veranderingen zorgt voor doelmatig en efficiënt ruimtegebruik.

De projecten in dit boekje vertellen het verhaal van de ontwikkeling van brede scholen naar integrale Kindcentra; van afzonderlijke opgaven naar plekken die een vitale rol spelen in hun omgeving en de verbinding zoeken. Onderwijs is een logische activiteit om allerlei functies aan te koppelen, zoals sport, cultuur en welzijn. Wanneer partijen aan de voorkant van het proces de samenwerking met elkaar zoeken is er veel moois mogelijk en levert het uiteindelijke resultaat vaak meer dan de som van alle (onder-)delen op. Wij zijn er trots op dat wij hele aansprekende projecten mogen en mochten begeleiden.

De opdrachtgevers willen we graag aan het woord laten; zij zijn het die voor de toekomstige generaties leerlingen en medewerkers de mooiste school wilden bouwen. Wij wensen u veel plezier en inspiratie bij het lezen van alle verhalen.

De directie van ICSadviseurs en BOAadvies

MFA de Heerd kleinschalig in zijn grootsheid

Menselijke maat door transparante architectuur

De geschiedenis van MFA de Heerd gaat terug tot het laatste decennium van de vorige eeuw. Uiteindelijk besloot het College om een aantal functies in Heerde Oost te clusteren in een centraal gebouw. De grootschaligheid van het nieuwe gebouw werd voor lief genomen, maar het landschappelijk fraai ingepaste resultaat stemt tot ieders tevredenheid. Op 1 juli werd MFA de Heerd feestelijk door de koning geopend.

Wethouder Gerrit van Dijk over de aanleiding: “De discussie over de spreiding van ons onderwijs begon al eind vorige eeuw. De christelijke scholen zaten op vijf locaties met elk een eigen bestuur en dat leidde tot een bestuurlijke fusie. In 1998 volgde een rapport over de verwachte terugloop van het aantal leerlingen. Een aanleiding om iets met de huisvesting te doen had ook met de schoolkeuze van ouders te maken; afhankelijk van de populariteit van sommige leraren kozen ouders dan weer voor de ene en dan voor de andere school. Niet goed voor de prognoses en uiteindelijk leidde die bewegingen ook tot leegstand. Omdat de gebouwen slechter werden besloten de besturen om in onderlinge afstemming te komen tot twee clusters, waarbij ook naar de kern Wapenveld werd gekeken. In 2004 gaf de raad groen licht om verder te ontwikkelen, waarbij in Heerde West uiteindelijk de brede school De Rhijnsberg kwam, met twee scholen en kinderdagverblijf/peuterspeelzaal/BSO 't Hummelhuis. In Heerde Oost is nu de MFA de Heerd met drie scholen en een veel breder maatschappelijk programma gerealiseerd.” Gerrit over de keuze om te concentreren: “Het was een doorn in het oog dat veel accommodaties oud waren en leeg stonden. We hebben gekozen voor goede multifunctionele accommodaties met een hoog voorzieningenniveau qua bouw en duurzaamheid en een hoge bezetting overdag en 's avonds. Het dorpshuis had bijvoorbeeld 35 jaar zelfstandig gedraaid en ging mee in de MFA. In eerste instantie zou ze in de nieuwe MFA geen taak krijgen in de exploitatie, maar ze wilde wel een goede voorziening voor haar leden achterlaten en hun belangen blijven behartigen. En de bibliotheek kan nu langer open blijven, heeft een selfservice balie en meer uitleningen.”

Draagvlak

Ilse van Hal is interim-directeur bij Stichting Proo: “Aanvankelijk was er rond de ontwikkeling van brede

“Er was geen conflict over de m² omdat we al snel snapten waar de winst zat”

school De Rhijnsberg scepst in het dorp, omdat dat gebouw volgens sommigen vooral financieel gestuurd was, zonder dat er een duidelijke visie aan ten grondslag lag. De mensen voelden niet wat het voor het dorp zou betekenen. Toen het gebouw er eenmaal stond en de partners gingen samenwerken verdween dat negatieve gevoel langzamerhand.”

Wethouder Jolanda Pierik knikt: “In tegenstelling tot de brede school de Rhijnsberg was er in Oost veel meer draagvlak. In het proces werden de gebruikers vanaf het begin meegenomen en ook de architectuur heeft voor veel draagvlak gezorgd. Het gebouw oogt niet massaal en ligt mooi in het park, dat zijn historische karakter heeft behouden. Bijzonder is ook dat het eigenlijk geen achterkant heeft, waardoor het opgenomen wordt in de totale omgeving en daarmee in de aangrenzende woonwijk.” Gerrit: “De buurt heeft zich vanaf dag 1 verenigd in De Vrienden van

de MFA en had als insteek samenwerken en vooral ook meedenken.” Ilse legt uit: “Alle kernpartners werden vanaf het begin betrokken. De architect liet ons met blokjes werken, waardoor we gevoel voor verhoudingen kregen en een goed beeld kregen over de relatie tussen hart, scholen en theater. Igor Grevers was vanuit ICSadviseurs zeer betrokken en dacht ook goed mee over de exploitatie, waarbij hij heel goed in de gaten had waar de belangen lagen. Er was geen conflict over de m² omdat we al snel snapten waar de winst zat.” Jolanda vult aan: “De MFA fungeert als de huiskamer van Heerde. Het is een transparant gebouw met een mooi hart waarin een bar, een ontmoetingsruimte (foyer), het theater en de bibliotheek

liggen. De lay-out is simpel, waardoor je ook makkelijk bij de scholen komt, die ook elk afzonderlijk te bereiken zijn.”

Exploitatierisico

Gerrit: “Ons uitgangspunt is dat een gemeente niet verantwoordelijk moet zijn voor exploitatie en beheer en daar ook geen risico moet dragen. Dat risico ligt bij de beheerstichting, die is opgericht. De beheerstichting heeft weer contracten afgesloten met de kernpartners, waarvan het dorpshuis weer over de exploitatie van de algemene multifunctionele ruimten, de foyer en het theater gaat. We gaan uit van marktconforme huur-tarieven, waarbij we de ‘gewonnen’ vierkante meters

verdisconteren in de huurprijs. Hierdoor is de huurprijs ook voor de maatschappelijke partijen te betalen.” Arjan Grootkarzijn heeft vanuit ICSadviseurs het ontwerp- en realisatietraject begeleid: “De Heerd herbergt veel functies en biedt onder andere ruimte aan meerdere scholen, het dorps huis, theater, cultuurplein, gymzaal, kinderopvang en de bibliotheek. Opvallend is dat we in nauw overleg met de gebruikers het programma hebben teruggebracht van ca. 8.000 m² naar 6.200 m², doordat de gebruikers ruimten van elkaar gebruiken en door een efficiënt ontwerp. Zo heeft de school behoorlijk wat vierkante meters ingeleverd, maar kan wel weer gebruik maken van de multifunctionele ruimten, het theater en de bibliotheek. De speellokalen van de scholen worden bijvoorbeeld ’s avonds door de tafeltennisvereniging gebruikt, die op haar beurt weer clinics voor de leerlingen verzorgt. We hebben aan de speellokalen een berging toegevoegd

voor de spullen van de tafeltennisvereniging. Bijzonder is ook dat de m² voor het onderwijs gerelateerd zijn aan de leerlingprognoses voor 2020 en er dus nu al rekening met krimp wordt gehouden.” Gerrit vult aan: “We hebben ook geleerd van het onderzoek naar de exploitatie van Kulturhusen in de regio. Daar komt uit, dat er vooral gekeken wordt naar de oprichting en niet naar de exploitatie en de risico’s die daarmee samenhangen. Als gemeente is het voor de gebouwexploitatie niet bepalend of bijvoorbeeld de theaterzaal wel of niet veel verhuurd wordt, want de huur is in de overeenkomsten afgedekt.” Vanuit het sociaal/maatschappelijk en cultureel oogpunt alsmede voor de exploitatie van het dorps huis is een veelvuldig gebruik van de theaterzaal wel van groot belang. Jolanda vult vanuit haar maatschappelijke portefeuille aan: “Dezelfde vereniging krijgt subsidie van ons en we stellen natuurlijk wel eisen aan de kwaliteit van de inhoud.”

Programmamanager

Ilse heeft wel behoefte aan een programmamanager in de eerste fase: “Die is voor de eerste twee jaar in de exploitatieopzet mee begroot en is ook nodig. Het moet niet zo zijn dat het onderwijs de algemene ruimten niet kan gebruiken, omdat deze door de stichting verhuurd zijn. Bovendien zie ik bij de drie scholen ook de neiging om weer een eigen Senseo-apparaat of een kopieerapparaat neer te zetten, terwijl we een centrale keuken en repro hebben. Juist in de eerste fase moet je aan de synergie en samenwerking werken.” Jolanda vult aan: “Maar het is goed om even het stof neer te laten dalen. In ieder geval hebben we hier nu de potentie voor een integraal kindcentrum neergelegd. Tijdens de opening stonden

alle scholen op het podium gezamenlijk een lied voor de koning te zingen. Dat vond ik echt fantastisch. En aan de bar stonden de tafeltennisser, de bridger, de muzikant en de leerkracht. Je voelde gewoon de saamhorigheid.”

PROJECTINFORMATIE | Project Nieuwbouw mfa de Heerd | **Programma**

Drie basisscholen, bibliotheek, cultuurplein, dorps huis, theater, sportzaal, kinderopvang, peuterspeelzaal en bso | **Opdrachtgever** Gemeente Heerde |

Programma van Eisen/procesmanagement ICSadviseurs | **Architect** De

Architectenwerkgroep Tilburg | **Adviseur installaties** Sijperda Hardy | **Adviseur**

constructies Pieters Bouwtechniek | **Adviseur bouw fysica en akoestiek**

DPA|Cauberg Huygen | **Directievoering en toezicht** ICSWorksite management |

Bouwkundig aannemer Burgland bouw | **Installaties** Harwig Installatiegroep |

Bvo 6.200 m² | **Stichtingskosten** 10,5 miljoen incl. btw

Bouwen voor de norm, kan dat wel?

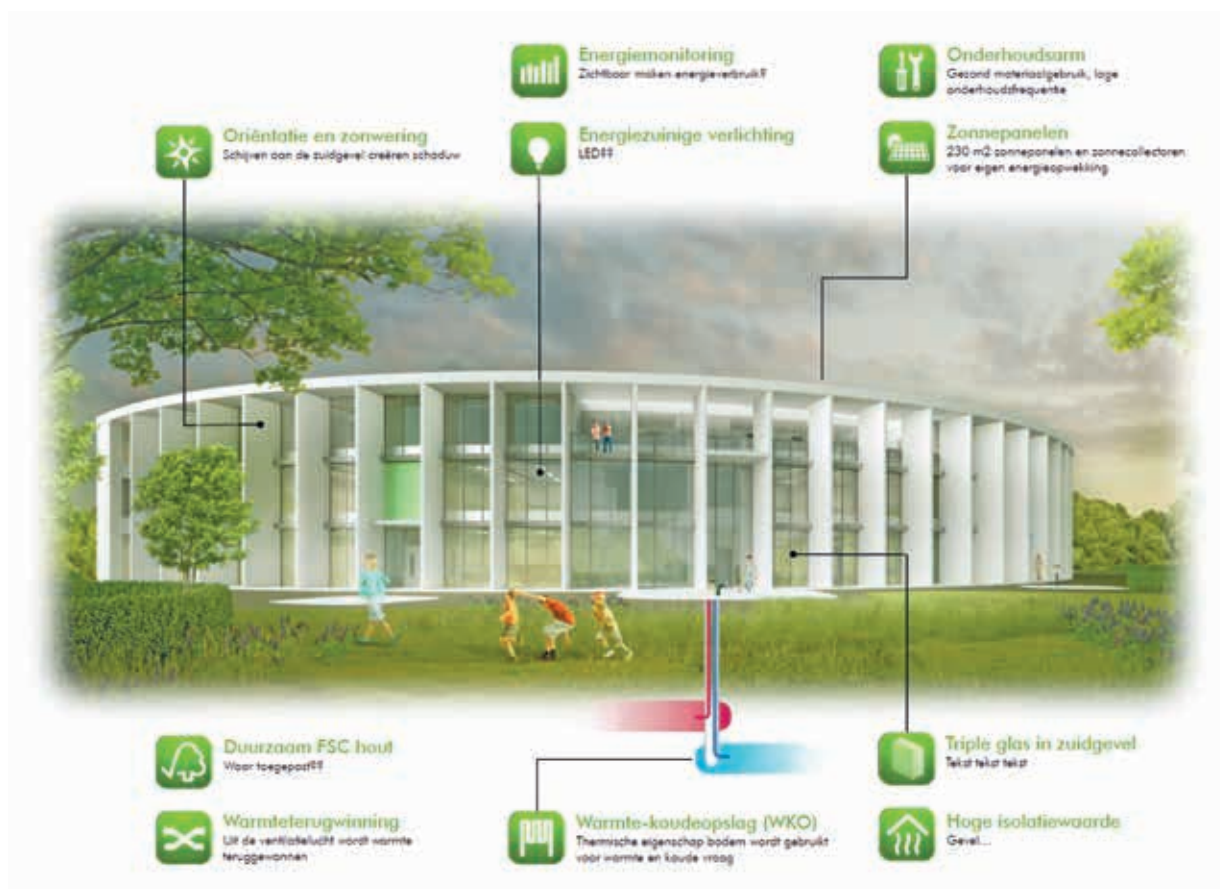
Met de invoering van het nieuwe Bouwbesluit in 2012 is door ICSadviseurs reeds aangegeven dat de normvergoeding daar dan ook op aangepast diende te worden. Extra eisen voor ventilatie leveren nu eenmaal hogere kosten op. Niet aanpassen van de vergoeding gaat ten koste van andere kwaliteiten. Helaas is sindsdien de normvergoeding slechts neerwaarts bijgesteld, met uitzondering vanaf 2016. In 2015 is er vanuit het Bouwbesluit een extra kwaliteit toegevoegd, namelijk een verscherpte energieprestatie. Een boeiende start voor de casus van de Noordster in Zuidhorn.

Daar sta je dan als scholen en gemeente. Diverse doelstellingen op gebied van comfort en milieu, maar een beperkt normatief budget. En je wilt een mooi en liefst duurzaam gebouw realiseren. Wat moet je doen? Vooral de discussie blijven voeren tussen gemeenten, scholen en Rijksoverheid over de houdbaarheid van het bekostigingssysteem, maar ook door een slimme aanpak te bedenken. Die zijn toegepast in het proces van de Noordster. In 2012 hebben wij met de gemeente Zuidhorn onszelf deze vraag gesteld tijdens de haalbaarheidsstudie voor de Brede School. Dit nieuwbouwproject zou onderdak bieden aan twee basisscholen, een kinderopvang met BSO en peuterspeelzaal, een sociale werkvoorzie-

ning en een gymzaal. De gymzaal werd al gauw een sporthal conform KVLO-eisen qua breedte en hoogte van zeven meter vrij echter met maar 25% van het benodigde aanvullende budget voor die ene gymzaal. Dat scheelde circa zes ton! Het bouwkostenbudget lag daarmee op circa 1.037 euro per bruto vierkante meter exclusief btw. De scholen hanteerden als uitgangspunt voor de exploitatie het normatieve budget uit de Rijksvergoeding. Ook geen vetpot dus.

Selectie architect en adviseurs

De eerste gedachte was dan ook dat er gezocht moest worden naar een modulair bouwsysteem. Uiteindelijk bleek dit niet aan te sluiten bij de verwachtingen van

“Het gebouw moet vertrouwd voelen, maar mogelijkheden voor innovatie bieden”

de opdrachtgever en gebruikers op het gebied van kwaliteit en duurzaamheid en werd een ‘regulier’ bouwproces ingezet. Essentieel was het selecteren van de architect en de adviseurs. Deze zijn vrijwel gelijktijdig geselecteerd op knowhow op het gebied van onderwijs, installaties en bouwfysische aspecten, met de kennis om een duurzame school te realiseren door effectief met de middelen om te gaan.

Integraal ontwerpen

De eerste schetsen zijn integraal met de bouwfysicus ontworpen. Het resultaat van het voorlopig ontwerp was een op de zon georiënteerd ovaal en compact gebouw met interne grote leerpleinen met veel transparantie in de gangen, waardoor de leerpleinen veel licht krijgen. Onderdeel vormt naast isolatie en driedubbel glas ook een bouwkundige horizontale luifel en verticale schijven voor het gebouw, naast ook screens

op afstand van de ramen waarmee zoninstraling wordt tegengegaan, maar nog wel steeds natuurlijk kan worden geventileerd zonder warme lucht naar binnen te krijgen.

In de vervolgstap zijn bouwkundige, bouwfysische en installatietechnische scenario's opgesteld. Van vrij traditioneel tot Frisse scholen klasse B (inclusief een 50% reductie op het energieverbruik) en een GPR-score van 8 gemiddeld. Uiteraard leverde dit een beeld op waarbij de bouwkosten hoger waren dan het budget. Door de bouwkosten aan de exploitatielasten te koppelen ontstond een ander beeld. Middels een MJOP op VO-/DO-niveau bleek dat het ontwerp zeer onderhoudsvriendelijk was en met enkele eenvoudige bijstellingen onder het normatieve bedrag te brengen was. Gelijktijdig is een voorspelling gemaakt voor het energieverbruik op basis van het gekozen energie- en klimaatconcept, voor de schoonmaak met marktkennis. Hierbij is ook gebruik gemaakt van vergelijkbare referentie gekoppeld aan het inkoopcontract van de gemeente en de schoolbesturen. Bijkomend voordeel in dit geval was de toevoeging van de post buitenonderhoud. Met een zeer onderhoudsvriendelijk gebouw is deze post deels dekking voor de kosten van de beheerder, die al kosteneffectief was door de inbreng van de bestaande conciërges en koppeling met ondersteuning door cliënten van De Zijlen (mensen met een verstandelijke beperking).

Reserveren met visie

Wat bij Frisse Scholen veelal niet wordt meegenomen is de reservering voor vervanging van de installaties. Deze ligt niet bij de gemeente, maar bij de scholen en in dit geval de beheersstichting. Deze is net als het bouwkundig onderhoud ook doorgerekend op basis van de NEN 2767 en gepitaliseerd in de exploitatie naar een bedrag per

vierkante meter voor vervanging. Door de combinatie van de bouwfysicus en de installatieadviseur heeft dit geleid tot minder installaties en juist meer de focus op bouwkundige oplossingen. Hiermee wordt in de begroting alvast gereserveerd voor een langdurig in stand houden van een comfortabel, duurzaam energiezuinig gebouw. De investering in zonnepanelen om zo op de gewenste energieprestatie te komen is door de gebruikers zelf bekostigd, waarbij de kosten al wel al in de aanbesteding waren meegenomen. De zonnepanelen waren al het ontwerp meegenomen en hebben een ideale opstelling gekregen ten opzichte van de zon. De

WKO en alle andere duurzame maatregelen zijn bekostigd uit het normatieve investeringsbudget. Hierbij stelde de Raad zich welwillend op wanneer de aanbesteding zou tegenvallen. Alle stakeholders waren zich bewust dat ambities extra geld konden gaan kosten. Uiteindelijk viel de aanbesteding mee en hoefde alleen het tekort op de sporthal gecompenseerd te worden.

Beheer en exploitatie

Derde belangrijke factor was de vroegtijdige inhoudelijke discussie met alle stakeholders over beheer en exploitatie. De opstart van de exploitatiefase is

aanvullend gefinancierd, met als voorwaarde dat de exploitatie kostendekkend moest zijn. De toevoeging van de conciërges en de cliënten van De Zijlen, die ook een deel van het beheer onder haar hoede neemt, leverde een extra kostenpost. Deze is lager dan gebruikelijk bij professioneel beheer en wordt gedekt door de besparingen op schoonmaak, onderhoud en energie. Doordat dit in de ontwerpfase al duidelijk kon worden gemaakt was het voor de schoolbesturen ook nog mogelijk om extra ruimte op te nemen voor de leerpleinen, passend binnen de exploitatievergoeding. Om budgetredenen is nog niet voor het energieneutraal maken gekozen. Wat betreft elektra is dit

“Een uitdagende casus met normatieve budgetten en Olympische ambities”

vrij eenvoudig. Het energieverbruik kan met zonnepanelen worden gecompenseerd. Het dakoppervlak is beschikbaar.

Kortom, een uitdagende casus met normatieve budgetten en kwalitatief ‘Olympische ambities’. Toch is het gelukt een fantastisch ruim functioneel onderwijsgebouw te realiseren dat langdurig duurzaam te exploiteren is. De praktijk zal nu uitwijzen welke kansen het gebouw nog meer biedt.

PROJECTINFORMATIE | Opdrachtgever Gemeente Zuidhorn |
Projectmanagement en kwartiermaker ICSadviseurs | Architect Team4 |
Adviseur installaties Nijeboer Hage | Bouwfysica DGMR | Constructeur
WassenaarBV | Sportadviseur Odin Wenting

Slim gebouw voor twee scholen

Brede school Losser gaat voor samenwerking

De brede school Losser werd in september 2015 feestelijk geopend en is nu al een groot succes. Vanaf het begin was er de wens om een gebouwlijke aanleiding te vertalen naar een hechte samenwerking. Dat leverde één gebouw op voor alle leerlingen. Kortom: er is geen 'julliekant'.

Het is het verhaal van twee scholen in één gebouw met als basiskleuren geel en aardetinten, een prachtig ingericht buitenterrein dat ook voor de wijk openstaat en een netbeheerder die in de installaties heeft geïnvesteerd. Een gebouw dat bovendien de openbare Jenaplanschool De Imenhof en de katholieke basisschool De Verrekijker op een bijzondere manier huisvest. Wethouder Marcel Wildschut over het begin: “De gemeente Losser heeft vijf dorpskernen. In iedere kern staan één of meerdere scholen. Het toeval wilde dat we in Losser drie gebouwen hadden die technisch en functioneel verouderd waren. We zijn met de besturen om tafel gegaan en dat heeft ertoe geleid dat de beide kato-

“De school heeft een buurtfunctie en de buurt heeft een schoolfunctie”

lieke scholen zijn gefuseerd tot een nieuwe school De Verrekijker. De nieuwe school voor De Verrekijker en De Imenhof staat op de locatie van de ‘oude’ Imenhof. Dat was veel beter dan geld blijven steken in de drie verouderde gebouwen. Wat ook meespeelt, is het feit dat we toch krimpen. Door van drie gebouwen naar één goed gebouw te gaan zijn we flexibel.” Ben Gengler van SKOLO: “Om die reden wilden we ook de fusie tussen onze twee scholen tot stand brengen. Omdat de gemeente ons actief betrokken heeft bij het integraal huisvestingsplan hebben we samen de koers bepaald. Dat was bijzonder in een gemeente waarin de besturen weinig contact met elkaar hadden. Dan is het des te bijzonder dat een openbaar en een katholiek team elkaar goed hebben gevonden. Wij wilden als opdrachtgever wel de sfeer bepalen. Veel bouwprocessen gaan vaak om de opdrachtgever heen en dat is slecht. Je moet als bestuur in alle fasen van het proces betrokken blijven bij de uiteindelijke gebruikers en de stakeholders. Daar hebben we onze partijen ook op geselecteerd.” Erwin Veneklaas Slots over het proces: “Het was in het begin spannend, omdat het genormeerde budget beperkt was. Je moest dus creatief zijn om er samen meer uit te halen. Dat is een heel natuurlijk proces geworden, waar besturen, teams en directies hetzelfde in zaten.”

Slim samenwerken

Edith licht toe: “Aanvankelijk gingen we uit van een echte brede school met een arrangement voor 0-12 jarigen, maar het lukte de kinder- en buitenschoolse opvang organisatie niet om de exploitatie rond te krijgen. De kinderopvang zit nu in één van de oude gebouwen, tegenover het nieuwe gebouw. Door samen te werken kun je veel meer dan twee scholen afzonderlijk kunnen, zonder dat je eigen concept in gevaar komt. De Imenhof is een Jenaplanschool waar vieringen belangrijk zijn; dat kan in het speellokaal dat afsluitbaar is. We wilden een makkelijk op te zet-

ten podium en een tribune in de vorm van een grote trap; die zijn er allebei gekomen en gebruiken we samen. De trap wordt gebruikt om te lezen, te overleggen, voor ouderavonden en onze openingen. De Verrekijker wilde graag een handvaardigheidslokaal en die is er dus.” Haar collega Nienke van De Imenhof lacht: “In het begin dachten we er niet aan om samen koffie te drinken, nu hebben we een gezamenlijke lounge met gezellige zitjes en een grote keuken. Door slim ruimten te gebruiken kunnen we ons eigen onderwijs nog beter vormgeven. Zo hebben we een dyslexieruimte, waardoor onze kinderen niet meer naar Hengelo hoeven.” Edith vult aan: “Het onderwijs vindt in de lokalen plaats, maar er zijn werkplekken, waar kinderen zelfstandig kunnen werken. Het loopt vanzelf in elkaar over. De globale ruimteverdeling is dat De Imenhof een derde van de ruimte heeft en De Verrekijker twee derde. Maar in de praktijk delen we

alles; van theezakjes tot toiletpapier.” Nienke: “We sturen op ‘positive behaviour’ en hebben van daaruit basiswaarden gekozen die eigenheid aan het concept geven. Zo hebben we samen gedragsregels voor de algemene ruimten en het schoolplein bepaald.”

Gezamenlijke buitenruimte

Marco licht de ruimtelijke aspecten vanuit de gemeente toe: “Op deze plek stond het vorige gebouw van De Imenhof met een groot hek eromheen. Daarnaast lag een groenstrook met een openbaar speelterrein en een trapveldje. Wij wilden één openbaar speelterrein voor alle 360 kinderen voor en na schooltijd. Met externe bijdragen van de school, de Rabobank, de gemeente en de woningcorporatie hebben we een prachtig plein kunnen inrichten.” Edith knikt: “De school heeft een buurtfunctie en de buurt heeft een schoolfunctie. Het is een genot om

te zien hoeveel ouderen en jongeren hier komen en gebruik maken van de buitenruimte. Zo leren onze kinderen op een natuurlijke manier het goede gedrag aan. De buurtsportcoördinator organiseert hier op de woensdagmiddag activiteiten en promoot zo weer de sportverenigingen. Een ouder is tuinarchitect en denkt mee in het buitenplan en de groenaanleg. En we voelen ons voor het hele terrein verantwoordelijk. Als er papier ligt dan ruimen wij het op en dat doen mensen uit de buurt ook.” Ben Gengler breekt even in: “De buurt ziet dat er een mooi gebouw staat, maar dat was zeker in het begin niet altijd gemakkelijk. Of het nu om de bomen of de hoogte van het gebouw

ging, we zijn er uitgekomen door iedereen goed en tijdig te informeren. De projectgroep heeft dat goed gedaan.”

Betrokken architect

Edith over de architect: “Hans van den Dobbelssteen van LKSVD architecten was voortdurend bereid de discussie weer aan te gaan. Hij heeft met de budgetten een goed gebouw gemaakt, dat ook nog eens compact en effectief is. Door de materialisering en kleurstelling is het een licht en open gebouw geworden, zonder loze ruimten.” Erwin knikt: “Het aller-eerste schetsontwerp is gerealiseerd met een genor-

Van links naar rechts en van boven naar beneden: Ben Gengler, Nienke Koertshuis-Olde Agterhuis, Marco Klein Poelhuis, Peter de Jonge, Cor de Jong, Marcel Wildschut, Edith Eusterbrock

*“Als er papier ligt
dan ruimen wij het
op en dat doen mensen
uit de buurt ook”*

Foto: Erwin Veneklaas Slots

meer budget en genormeerde meters. Daarbij stond de verbinding van de beide scholen centraal en dat maakt dat het gebouw veel ruimer en rijker aanvoelt. Dat zie je niet vaak en daardoor hebben we toch veel extra's kunnen doen." Nienke knikt: "We hebben een gezamenlijke ingang en delen hetzelfde hart. "

Cofinanciering

Voormalig adjunct directeur Cor de Jong belicht de bijzondere rol van netbeheerder COGAS: "Toen de installaties en de keuze van de installateur aan de orde kwam vroegen we ons af welke budgetten we voor duurzaamheid hadden. Wat we graag wilden paste niet binnen het budget. We hebben gezocht naar subsidies en geldbronnen en zijn naar de provincie Overijssel gegaan. Die was bereid ons € 110.000,- subsidie te geven, waardoor we duurzame maatregelen konden treffen, zoals warmte- en koudeopslag

vanuit bodemenergie, zonnepanelen, extra isolatie en vraaggestuurde ventilatie met CO₂ regeling per lokaal. Dat alles bij elkaar kwam weer boven het bedrag van de subsidie uit en toen bleek COGAS bereid om voor te financieren op de installaties en betalen wij gedurende 15 jaar een exploitatiebijdrage aan COGAS. Die exploitatiebijdrage is minder dan bij een traditionele inrichting. Een soort Esco dus."

PROJECTINFORMATIE | Project Nieuwbouw voor twee basisscholen in Losser | **Opdrachtgevers** SKOLO (bouwheer) & gemeente Losser |

Projectbegeleiding ICSadviseurs | **Architect** Leijh Kappelhoff Seckel van den Dobbelaars architecten | **Projectarchitecten** Hans van den Dobbelaars, Pascal Biemolt | **Aannemer** Rots Bouw | **Installatie advies** DWA Rijssen |

Bvo 2.368 m² | **Stichtingskosten** € 3,5 mln. incl. btw (excl. subsidie)

Foto's Martijn Buskermolen

Nieuw gebouw voor kleine school

Duwtje in de rug door de vrienden van de Noorderschool

Crowdfunding, sponsoring of gewoon betrokkenheid. Feit is dat vormgever Piet Boon en directeur Careline van der Lippe in november de nieuwbouw van de Noorderschool hebben geopend. De gemeente stelde één miljoen euro beschikbaar, waarna een succesvol traject op gang werd gebracht. Leerlingen, lokale ondernemers en landelijke bedrijven werkten mee aan de nieuwe school met kinderopvang in Oostzaan.

Careline laat aan het begin van het gesprek de Schooldomein van januari 2011 zien met als titel 'Gezocht, investeerders in een nieuw project'. Nu staat de nieuwe school van een miljoen er dan, samen met Berend Botje, die dagopvang van 0 tot 12 jaar aanbiedt: "Mede inspirator is vormgever Piet Boon, hij raakte betrokken omdat zijn kinderen hier op school zaten."

Spannend

"Het was spannend, want voor hetzelfde geval was er geen Noorderschool meer geweest, vanwege het beperkte aantal leerlingen. Maar de gemeente wilde de school toch niet sluiten, omdat daarmee een

belangrijke levensader uit het dorp zou verdwijnen. Het lag gevoelig in het dorp, ook omdat het vorige gebouw er sinds 1885 stond en uit de geschiedschrijving blijkt dat de Noorderschool al sinds 1632 bestaat. De toenmalige wethouder hield rekening met prognoses van 60 leerlingen en wat moet je met een vierklassig schooltje in het buitengebied? Het was of sluiten of nieuwbouw want de bestaande bouw voldeed niet meer. De buurtbewoners reageerden verdeeld; deels waren ze bang dat de waarde van de eigen woning zou dalen als de school zou verdwijnen, aan de andere kant wilden de bewoners graag parkeergelegenheid op de kavel van de voormalige hoofdwoning. Men was tegen de verkoop van deze

kavel. Dit heeft te maken met de lintbebouwing. Dat proces heeft voor wat vertraging gezorgd.”

De vrienden

“De gemeente wilde niet meer dan één miljoen euro bijdragen. Samen met Piet hebben we toen een avond met lokale ondernemers en landelijke bedrijven als de Rolf Groep en Klassehout inrichtingsconcepten in de Kunstgreep georganiseerd en dat heeft een hoop goodwill opgeleverd. Dat zijn ‘De vrienden van de Noorderschool’ geworden, die deels het terrein en de inrichting mogelijk hebben gemaakt. Piet zei: “Je mag meedoen, maar wat levert het ons op. Zie het als promotie van je werk.” Diezelfde avond gingen verschillende bedrijven al mee. Omdat het een klein project is, is het te behappen. De manuren zijn soms niet in rekening gebracht. Pako Vloeren uit Alkmaar heeft bij Forbo korting bedongen op het marmoleum uit hun Piet Boon kleurcollectie. En het buitenterrein is met de inzet van een aantal bedrijven ingericht. Maar ook de Rabobank, Jantje Beton, Stichting Ir. P.M. Duijvis en het Honig-Laanfonds hebben naast de bedrijven een forse financiële bijdrage geleverd aan de realisatie van het schoolplein. Iedereen vindt het prachtig. Dat heeft zeker anderhalve ton opgeleverd en ervoor gezorgd dat we niet op kwaliteit hebben beknibbeld. En onze groep 7/8 heeft zelf vier bedrijven opgericht en zijn de boer opgegaan. Dat heeft € 1.800,- opgeleverd.”

Slim bouwproces

Pelle Swart heeft de bouw begeleid namens het bestuur SPOOR dat nauw samenwerkt met OPSO Purmerend. “We hebben als bestuur te maken met veel scholen die krimpen. Elke leerling minder brengt minder geld op en dat tikt aan. We moeten dus slimme keuzes maken, ook voor de Noorderschool. Toen dat miljoen van de gemeente er was begon het te lopen. De gemeente wilde de school per se op één

*“Je moet je kind
de Noorderschool
gunnen, ook
al woon je wat
verder weg”*

kavel, dit omdat het naastgelegen kavel nodig was om het project financieel te dekken. Doordat er ook parkeerplaatsen moesten komen heeft het schoolplein tijdens het halen en brengen een dubbelfunctie. Door de beperking van dat parkeren zijn er twee lokalen op de eerste verdieping gekomen en dat zijn uiteindelijk ook de mooiste lokalen geworden. We hebben stevig op het budget gestuurd en toch een kwalitatief zeer hoogwaardig gebouw neergezet. Met aannemer Heddes hebben we een open begroting opgesteld, met als voorwaarde dat we er stukken uit mochten plukken, zoals de pantry's, het marmoleum, het hekwerk, het schoolplein en alles wat een beetje hapklaar uit een proces te knippen en weg te geven is. Dat betekent wel dat het veel extra tijd en energie kost, om te laveren tussen al die partijen. Dat kost meer tijd dan bij een 'standaard' proces waar ICSadviseurs, Heddes maar zeker ook de uitvoerder goed bij hebben geholpen."

Careline vult aan: "Nu staat er een prachtige kleine school en is iedereen tevreden. De hand van Piet is in het ontwerp en inrichting duidelijk zichtbaar. De kleurstelling in het gebouw is typisch van Piet Boon, met veel wit, grijs, antraciet en leverkleur. De nieuwbouw past in het Zaanse landschap en de architectuur van hoge schuren. Het is een kleine school met vier lokalen en twee ruimtes voor de kinderopvang. En we hebben al 93 leerlingen op 1 oktober 2015; dus we groeien weer. Een nieuw gebouw helpt altijd. Er komt ook weer meer woningbouw in het dorp en de naam van de school helpt natuurlijk ook. Een school helpt een dorp vitaal te houden. Onze manier van werken spreekt aan. We lossen het op, of het nu lastig of moeilijk is. Je moet je kind de Noorderschool gunnen, ook al woon je wat verder weg. Het is een unieke school. De kleinschaligheid zegt iets over het pedagogische klimaat en dat spreekt ouders aan. We hebben Wifi in de school en werken met chromebooks. De centrale

“Wanneer de Rolflex deuren worden geopend tussen de centrale hal en het speellokaal ontstaat er een prachtige ruimte voor presentaties, het Noorderschooltheater en ouderavonden”

hal wordt gebruikt als leerplein, maar ook voor de lunch tijdens het continuïrooster. Wanneer de Rolflex deuren worden geopend tussen de centrale hal en het speellokaal ontstaat er een prachtige ruimte voor presentaties, het Noorderschooltheater en ouderavonden. Dat hadden we allemaal niet in ons oude gebouw. En als je nu boven in de lokalen staat kijk je zo natuurgebied het Twiske in. Wie wil nu niet op zo'n school zitten?"

PROJECTINFORMATIE | Project Nieuwbouw basisschool met kinderopvang: OBS De Noorderschool | **Opdrachtgever** Spoor | **Architect/vormgever** Piet Boon | **Adviseur** ICSadviseurs | **Aannemer** Heddes Bouw & Ontwikkeling B.V. | **BVO** 670 m² | **Stichtingskosten** | € 1,3 mio

De Groote Molen

Verrassend concept in open landschap

MFA Oosthuizen oogt als een schuur

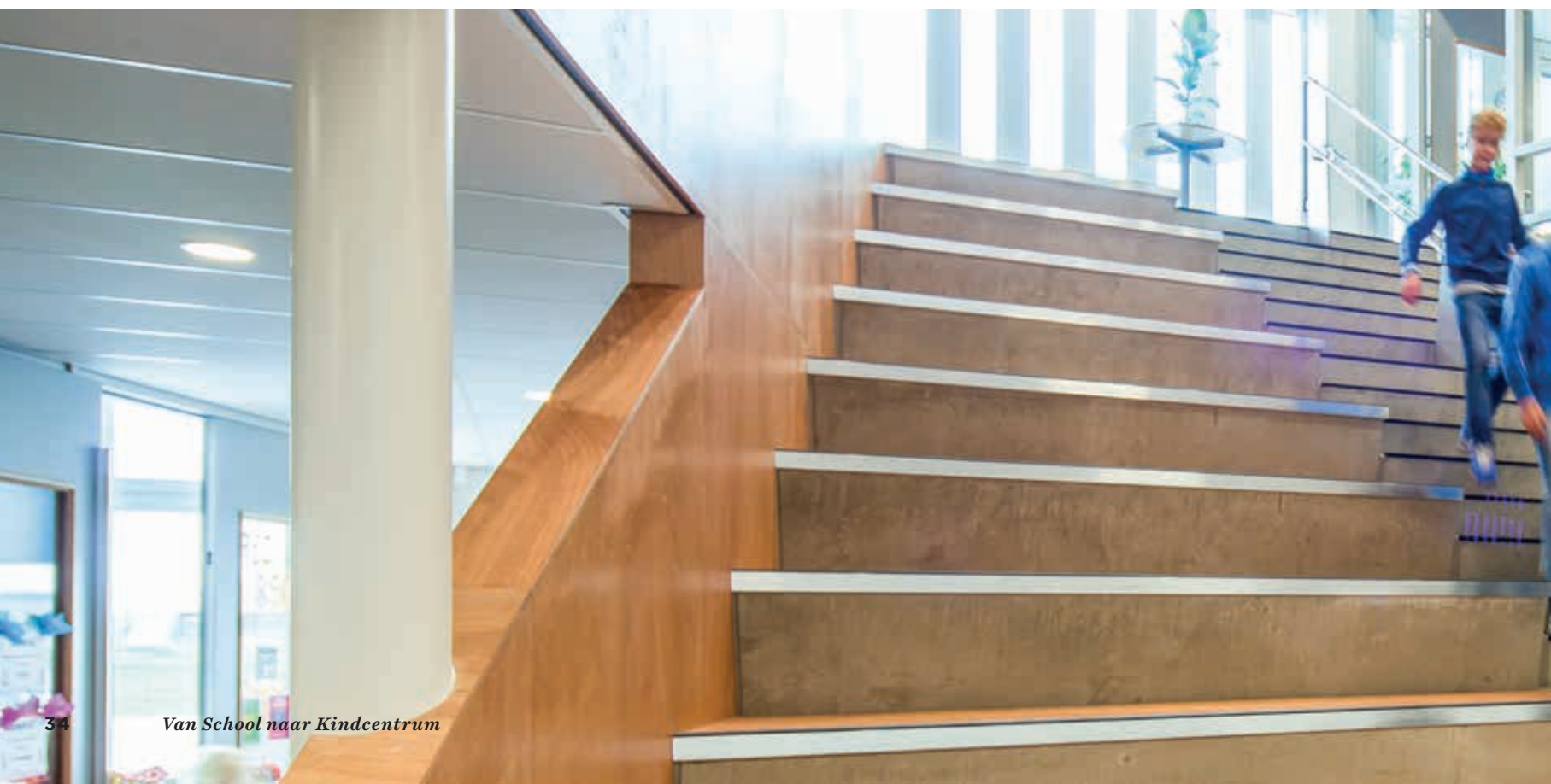
Rijdend vanuit Amsterdam via Volendam richting Oosthuizen valt het groene landschap op met zijn stolpboerderijen. Oosthuizen kent vervolgens een oude kern met een prachtige kerk. Rijd je even door dan eindigt het bebouwd gebied bij een grote schuur in het weiland. Is het echt een schuur? Nee; het zijn de contouren van de nieuwe MFA Oosthuizen.

An tafel zitten Pelle Swart van het schoolbestuur SPOOR, architect Jan Rietvink van Rietvink Architecten, projectleider Jasper Buurs van de gemeente Edam-Volendam en Marien Ippel van nora flooring systems B.V. Jan Rietvink: “Ik vind het een stoer gebouw en mijn idee was om traditionele vormen te gebruiken die je veel in het Noord-Hollandse landschap ziet. Ik ken de smaak van de Oosthuizen en wilde iets maken dat bij het dorp past. Landelijke bouwkunst maakt overal furore en je zou het modern traditionalisme kunnen noemen. Het is een gebouw in twee lagen met een lage goothoogte en een pannendak erop. Je komt in het gebouw de

kleuren wit, groen, brons en zwart tegen en dat past ook bij de gebouwde omgeving in deze streek. We hebben ervoor gekozen om het dorpshuis gekoppeld aan de sportzaal vooraan en de school als langwerpig volume daarachter te plaatsen, omdat dat voor de school een betere oriëntatie oplevert, met een schoolplein op de zon en een kiss and ride zone daarvoor.”

Centrale plek

Pelle Swart van het bestuur SPOOR over de aanleiding: “In de MFA vind je het cultureel centrum, de sportzaal, de school, de BSO en een peuterspeelzaal. Het oude semipermanente schoolgebouw was op,

evenals de gymzaal en het dorps huis. De gemeente wilde nieuwbouw op een andere plek vanwege de nieuwbouw van de wijk Waterrijk. Bovendien is dit een centrale plek in Noord-Holland; je bent binnen een kwartier in Alkmaar, Purmerend en Hoorn. Projectleider Jasper Buurs van de gemeente Edam-Volendam: “De kernen Warder, Beets en Middelle hebben allemaal nog kleine scholen van twee tot vier klassen. Op het moment dat je een school sluit trek je het leven uit de kernen, maar het moet wel exploitabel blijven. Op de kop van het pand is het daarom nog mogelijk extra lokalen te maken. We zijn met de beheerorganisatie bezig, waarbij het pand en de geza-

menlijke onderdelen, evenals de sportzaal door de gemeente worden beheerd en het cultureel centrum met foyer en zaal door de pachter. De verantwoordelijkheden liggen zoveel mogelijk bij de gebruikers. Dat betekent dat er tussenmeters zijn en installaties waar mogelijk zijn gesplitst. De kapitaalintensieve onderdelen zoals de luchtbehandelingskasten, worden naar rato versleuteld.”

Interessante ruimtes

Jan: “Oosthuizen heeft een rijk verenigingsleven, zoals de fanfare en die heeft soms een grote zaal nodig. Het podium ligt centraal tussen de zaal van het dorps huis

en de gymzaal met precies in het hart van dit podium een schuifwand, waardoor het podium kan worden vergroot. Centraal in het schoolgedeelte ligt de vide met een grote brede trap die ook als tribune en trap dient. Hier tegenover ligt het speellokaal met een paneelwand, waardoor je één centrale ruimte kunt maken. Aan het einde van de gang heb ik een groot raam ontworpen waarbij je als een schilderij het landschap inkijkt. Iedereen heeft zijn eigen gebied en het centrale deel is voor iedereen toegankelijk. Het is geen gebouw dat ontworpen is op een vernieuwend onderwijsconcept van een directeur.” Pelle knikt: “Als het onderwijsconcept het gebouw bepaalt moet je het om de paar jaar aanpassen. Flexibiliteit is voor de exploitatie niet altijd fijn, zoals die schuifwanden in lokalen.” Jan knikt: “Dat is de oude flexibiliteit. Flexibiliteit nu is dat je ruimten ontwerpt met meer mogelijkheden en vooral veel daglicht.”

Norament grano rubber vloerbedekking

Pelle: “De keuze voor de vloer kwam bij ons vandaan.

Er waren een paar nice to have's in de aanbesteding zoals led verlichting en een andere belangrijke was de rubber vloerbedekking type norament grano.”

Marien knikt: “Vanwege de duurzaamheid en ook de akoestiek, in combinatie met de plafondplaten van Ecophon. Deze vloer scheelt 10 DB ten opzichte van traditioneel veel gebruikte elastische vloerbedekkingen. Uit onderzoek blijkt tevens dat de docenten deze vloer prettig vinden omdat hij veerkrachtig is en daardoor minder rugklachten veroorzaakt. En vergeet de exploitatie niet; deze vloer heeft een levensduur van minimaal 40 jaar met tien jaar garantie. Dat zijn elementen waar je niet op moet bezuinigen. In deze MFA liggen grijs gespikkelde tegels van 1 m² zonder top laag, die 3,5 mm dik zijn. Je hoeft deze vloer niet in de was te zetten en dat betekent dat je niet elk jaar de lokalen leeg hoeft te halen. En denk eens aan al dat chemisch afval dat jaarlijks vanwege het verwijderen

***“Docenten
vinden deze vloer
prettig omdat hij
veerkrachtig is en
daardoor minder
rugklachten
veroorzaakt”***

van de oude waslagen (strippen) de afvoerputjes in verdwijnt? Als je echt duurzaam wilt zijn moet je de hele keten betrekken. Op het gebied van het milieu en duurzaamheid is nora flooring systems B.V. een van de meest toonaangevende fabrikanten in zijn sector.”

PROJECTINFORMATIE | Project Nieuwbouw MFA Oosthuizen met school, cultureel centrum, sportzaal en kinderopvang | **Opdrachtgever** Gemeente Edam-Volendam (voorheen Zeevang) | **Leverancier vloeren** nora flooring systems B.V. | **Architect** Rietvink Architecten bna Oosthuizen | **Projectmanagement** ICSadviseurs | **Bvo** 2.950 m² | **Stichtingskosten** € 5.796.000,- | **Ingebruikname** 5 september 2016

Tekst en foto's: Silvio Arbeek

Nieuwbouw Noorderbreedte in Baarn

Een adaptief huis voor onderwijs, opvang en peuterspeelzaal

Vier organisaties samenbrengen
in een slim en adaptief gebouw.

Dat was de uitdaging van de
bestuurders en directies van de
beide scholen, de Gaspard de
Coligny en de Montini school.

Na een lang traject werd in
augustus 2016 de Noorderbreedte
door de scholen, kinderopvang
en peuterspeelzaalorganisatie
in gebruik genomen. De
hoofdrospelers aan het woord.

Het gesprek vindt plaats op de Noorderbreedte aan Oude Werf 5 in Baarn, waar bestuurder Bart Sonnenberg van PCBO Baarn-Soest, Marleen Remmers van Het Sticht en projectmanager Arjen Huiden van ICSadviseurs terug- en vooruitblikken. Marleen: “In 2006 nam de gemeente Baarn het besluit om woningen in de Noordschil te ontwikkelen, waar ook deze brede school een plek moest krijgen.” Bart knikt: “Eigenlijk zijn de eerste ideeën al gevormd in de jaren '90, toen ik met Kees Timmers (bestuurder van Het Sticht) sprak over de kwaliteit van onze bestaande huisvesting. Het jongste schoolpand in Baarn was al ouder dan 40 jaar en er moest iets gebeuren. We hebben toen alle raadsleden rondgeleid en dat was confronterend gezien de staat van onderhoud van alle panden. Op een gegeven moment is de gemeente goed aan de gang gegaan en heeft voor verschillende scholen nieuwbouw gepleegd. Eigenlijk hebben we nu alleen nog maar drie oude centrumscholen die wachten op renovatie of nieuwbouw of maatregelen zodat de exploitatie gunstiger wordt. Baarn groeit niet of nauwelijks qua inwoneraantal. De geplande ontwikkeling van de Noordschil zou op termijn voor extra leerlingen voor de Noorderbreedte moeten zorgen. De ontwikkeling van de Noordschil is door de gemeente Baarn vooralsnog stilgelegd. Maar op dit moment is er vanuit Amsterdam weer een redelijke toeloop van jonge gezinnen. We hebben met de gemeente lang naar een goede plek gezocht en kwamen uiteindelijk uit op de gemeentewerf. De gemeentewerf is inmiddels uitgeplaatst en de grond is gesaneerd. Vervolgens is de infrastructuur goed ingericht en komt er nog een geluidscherm langs de A1. Daar liggen we namelijk vlakbij.”

Samenwerken

Kunnen twee scholen met een eigen onderwijsvisie en daarbij behorende identiteit samenwonen in een brede school? Bart: “Het antwoord is Ja! We waren

samen bouwheer en hebben een beheerstichting opgezet, waarvan we gezamenlijk het bestuur vormen. Vanuit de stichting ‘Noorderbreedte’ verhuren we ook aan de andere gebruikers. Ons model van samenwerken hebben we onder begeleiding van ICSadviseurs uitgedacht en dat heeft de vorm *face to face* opgeleverd, met op onderdelen een *hand in hand* uitwerking. Dat wil zeggen dat we een gebouw hebben waarbij de beide scholen en de twee partners Versa Welzijn en KMN Kind & Co hun eigen identiteit houden, maar wel veel voorzieningen delen, zoals de algemene ruimten, het speel- en het technieklokaal. Het ontwerp is compact en kenmerkt zich door fraaie accenten aan de buitengevel met

intern weinig verkeersruimte, waardoor we extra grote lokalen konden maken. Het gebouw telt twintig lokalen, verdeeld in acht clusters van lokalen en leerpleinen met ondersteunende functies. De personeelsruimten zijn nog gescheiden, maar die kosten had ik graag uitgespaard.” “Dat er twee teams zijn is ook wel logisch”, legt Marleen uit, “Jenaplanonderwijs werkt met stamgroepen en niet met leerstof jaarklassen, zoals de Gaspard en het is en was dus niet de bedoeling om naar een gezamenlijk onderwijsconcept toe te groeien.” Arjen knikt: “Die verschillen in onderwijs zie je ook terug in de inrichting van het gebouw en het verschillend kleurgebruik.” Marleen: “Bij de Gaspard is een leerplein een verlengde klasruimte, een stilteplek of een uitwerkingsruimte. Bij de Montini is het vooral

een aanvullende ruimte waar met stamgroepen wordt gewerkt. Bij de start was duidelijk dat de scholen niet op elkaar leken, maar gedurende het traject hebben we de teams in laten zien dat verschillen in identiteit ook goed zichtbaar kunnen en mogen zijn in de inrichting van het gebouw. Bart vult aan: “Beleving speelt een belangrijke rol in de inrichting. Dat zie je terug in de kleuren en het meubilair, waarbij oud en nieuw is gecombineerd. Elke school heeft zijn eigen keuzes gemaakt met betrekking tot de inrichting, in kleur, meubilair en verdere inrichting.

Geslaagd proces

Arjen over het bouwproces: “Het is een duurzaam gebouw, met een goed binnenklimaat, een hoge

*“Kunnen twee scholen
met ieder een eigen
onderwijsvisie
samenwonen in een
brede school?”*

Bart Sonnenberg en Marleen Remmers

kierdichtheid, PV-panelen, een lage EPC en een goede akoestiek. De engineering en build aanbesteding heeft goede resultaten opgeleverd, waardoor de scholen ook nog aanvullende *nice to have's* konden realiseren, die met name zijn gericht op een grotere duurzaamheid.” Bart: “Binnen het budget is gezocht naar een aansprekend ontwerp, waarbij de speelsheid zit in het verspringen van de kozijnen en de insneden naar de entrees.” Marleen: “Het is een geslaagd gebouw, vooral omdat het zo licht is en een fijne buitenruimte heeft, die belangrijk is voor de verbinding met de wijk. Aan de achterkant ligt een Cruijff court en ons semi-openbare schoolplein kan ook na schooltijd worden gebruikt, zowel door de buurt als door de partners aan wie wij vanuit de beheerstichting ruimte verhuren. Deze samenwerking uit zich ook steeds meer in gezamenlijke activiteiten. Nabij de brede school wordt een complex voor dementerende ouderen gebouwd. Lyvore heeft € 70.000,- subsidie gekregen om samen activiteiten op te zetten. Daarover wordt nu al nagedacht zoals het onderhoud van de tuintjes en andere activiteiten. Ook zijn ruimtes in ons gebouw beschikbaar voor de buurt. Al met al kijken we terug op een geslaagd ontwerp- en bouwproces, niet in de laatste plaats door de strakke regie die Arjen Huiden van ICSadviseurs op het proces heeft gevoerd. Wanneer er weer een project langs komt, weten we wie we moeten vragen.”

PROJECTINFORMATIE | Project Nieuwbouw brede school

Noorderbreedte, met twee scholen, kinderdagopvang en een peuterspeelzaal voor 500 kinderen | **Opdrachtgever** Beide schoolbesturen Het Sticht en PCBO Baarn-Soest in samenwerking met de gemeente Baarn | **Adviseur** ICSadviseurs: programma van eisen, architectenselectie, aanbesteding en projectmanagement ontwerp en uitvoeringsfase | **Architect** Bonnemayer Architecten BV | **Adviseur constructies** Alferink van Schieveen | **Adviseur Installaties** Adviesbureau Becks | **Aannemer** Janssen de Jong Bouw Hengelo | **Stichtingskosten** € 4,9 mio inclusief btw | **BVO** 3.209 m² bvo | **Ingebruikname** Augustus 2016

De Spoorzoeker versterkt de wijk

Slimme vervangende nieuwbouw

Het project De Spoorzoeker in Breda betrof vervangende nieuwbouw met een beperkte uitbreiding op dezelfde locatie als waar de oude school stond. De locatie Pastoor Pottersplein 2 heeft een beperkte omvang in relatie tot het bouwvolume. Hierdoor is gekozen voor het spelen op maaiveldniveau en daarnaast op het dak. Dat levert een prachtige voorziening voor de omliggende wijk Belcrum op.

Frank van Esch¹ licht als voorzitter van het College van Bestuur van de Katholieke scholengroep INOS in Breda de aanleiding voor de vervangende nieuwbouw toe: “De Spoorzoeker zat in een gebouw dat 37 jaar oud en functioneel en technisch sterk verouderd was. Bovendien was de wijk Belcrum sterk aan het veranderen; van een vooroorlogse middenstandswijk naar een volkswijk in de laatste decennia van de vorige eeuw tot een kinderrijke wijk met veel hoogopgeleide ouders nu. Dat maakt dat het leerlingenaantal sterker was gestegen dan de prognose aanvankelijk aangaf, met als gevolg dat we niet alle groepen meer in het bestaande gebouw konden huisvesten. Genoeg redenen om goed naar de visie

op het gebouw te kijken. De locatie was erg goed en ligt centraal in de wijk op een prachtige zichtlocatie. Dus stonden we voor de uitdaging om middels sloop en vervangende nieuwbouw op dezelfde locatie in de wijk iets heel moois neer te zetten. En dat is gelukt, alhoewel de school alweer uit haar jasje aan het groeien is met nu 341 leerlingen en buitenschoolse opvang. En daar is in het ontwerp rekening mee gehouden; er kunnen op de verdieping nog extra lokalen worden toegevoegd.”

Slim programma

“We hebben ICSadviseurs gevraagd een slim Programma van Eisen op te stellen en het bouwproces te

¹ Frank van Esch is inmiddels geen lid meer van het College van Bestuur.

*“Centraal in ons
pedagogisch handelen
is dat wij kinderen
willen helpen om hun
talenten maximaal te
ontwikkelen”*

begeleiden, waarbij het uitgangspunt na een eerste haalbaarheidsstudie was om van de bestaande locatie uit te gaan en deze te optimaliseren. Dat heeft een schoolgebouw met een compacte opzet opgeleverd, waarbij in het centrale hart van het gebouw het speel-lokaal en de tribunetrap handig gecombineerd worden. Door dit ontwerp kan dit deel ook als theater of algemene ontmoetingsruimte worden gebruikt. Het binnenkomen van de leerlingen is georganiseerd per twee groepen waardoor rust in de logistiek ontstaat. Op de verdiepingen liggen leerpleinen, die telkens geclusterd zijn met een aantal lokalen. Op het dak is een groot speelplein aangelegd, waardoor het ook een veilig gebouw is geworden op een binnenstedelijke,

verdichte locatie. Daarnaast is het natuurlijk een duurzaam gebouw, met een gezond binnenklimaat. Kortom, een slim gebouw op een beperkte locatie. In november 2013 zijn we gestart met het slopen, in oktober 2014 werd het nieuwe gebouw al in gebruik genomen.”

Uniek onderwijsconcept

“Opvallend is het onderwijsconcept dat wij voor alle scholen van INOS ontwikkeld hebben”, vervolgt Frank, “ons credo is: INOS geeft de ontwikkeling van leerlingen en medewerkers kleur.” Ouders en school zijn partners in het leren en in de opvoeding van kinderen. De Spoorzoeker is ook een school die stevig samenwerkt in de buurt en met maatschappelijke organisaties. Centraal in ons pedagogisch handelen is dat wij kinderen willen helpen om hun talenten maximaal te ontwikkelen. Daar hoort een veilige en goed geoutilleerde schoolomgeving bij, naast een breed maatschappelijk aanbod. De school werkt opbrengstgericht en maakt de resultaten ook kenbaar. Dat noemen wij de leerwinst en toegevoegde waarde. Aanvullend werken we met het INOS Kwaliteitszorgsysteem, de KwaliteitWijzer waarbij evaluatie van het primaire onderwijsleerproces centraal staat. Tevredenheidsonderzoeken van ouders en leerlingen en inspectieonderzoeken maken onze zelfevaluatie compleet. Op basis van de uitkomsten maken we verbeterplannen om daarmee de kwaliteitscyclus rond te maken. Daarnaast investeren we heel veel in onze medewerkers zelf en dagen hen uit zelf met oplossingen te komen. De mate van professionaliteit van de medewerkers maakt in de ontwikkeling van leerlingen vaak het verschil.”

Onderdeel van BreedSaam

Inmiddels heeft INOS de nieuw- en verbouwactiviteiten volledig overgedragen aan BreedSaam, de nieuwe coöperatie voor het primair onderwijs in

Breda. Frank: “De gemeente Breda heeft in navolging van het voortgezet onderwijs in Breda ook het primair onderwijs doorgedecentraliseerd. Onder BreedSaam sorteren elf schoolbesturen PO, VSO en SO die allen dezelfde stem hebben, ongeacht hun omvang. We hebben 59 scholen en 68 gebouwen onder beheer, waarvoor we nu de volledige verantwoordelijkheid hebben. Om dat goed te doen hebben we een directie benoemd en daarnaast een huisvestingbureau ingericht dat naar verwachting vijf mensen gaat tellen. Ons jaarbudget ligt op ongeveer 12 miljoen euro en elk jaar stellen we in de Algemene Ledenvergadering (ALV) weer de nieuwe jaarschijf vast. Het uitgangspunt van BreedSaam is dat elke school aan de beurt

komt. We werken met een instandhoudingsmodel waar het nieuwe normbedrag uit het kwaliteitskader geldt, uitgaande van een standaard aantal vierkante meters en een vaste voet. Daarbij scannen we het gebouw op een vijftal aspecten, waaronder onderwijskundige, functionele en technische kwaliteit van het gebouw. Daarbij kijken we ook naar de functie van het gebouw in de wijk. Uiteraard staan we ook in dit complexe proces nog maar aan het begin en willen vooral als een lerende organisatie gaan fungeren. Daarbij zoeken we uitdrukkelijk de samenwerking met bestaande landelijke netwerken. Uiteindelijk staat de kwaliteit van het onderwijs en daarmee het kind centraal.”

Top 5 BreedSaam

- 1. Vorm: Coöperatie U.A. ALV met 11 leden met gelijk stemrecht;*
- 2. Aangesloten: 11 schoolbesturen PO, VSO en SO. 59 scholen, 85 locaties;*
- 3. Strekking: volledige doordecentralisatie;*
- 4. Budget per jaar: € 12 mio Jaarlijkse bepaling uitvoering projecten;*
- 5. Eigen instandhoudingsmodel (nieuw normbedrag, standaard aantal m² en vaste voet, schouw op vijf aspecten, wijkgerichte benadering.*

PROJECTINFORMATIE | **Project** Vervangende nieuwbouw De Spoorzoeker | **Inhoud** School voor basisonderwijs inclusief buitenschoolse opvang | **Schoolbestuur en gedelegeerd opdrachtgever** INOS te Breda | **Proces- en projectmanagement** ICSadviseurs | **Toezicht en directievoering** ICS WSM | **Architect** Marquart architecten te Raamsdonkveer | **Bouwkundig aannemer** Giesbers te Wijchen | **Installatie adviseur** Huisman van Muijen te Den Bosch | **Constructeur** HMT Bouwtechniek te Raamsdonkveer | **Installateur** Willems te Uden | **BVO** 1.834 m² | **Stichtingskosten** € 3.3 mio totaal inclusief btw

De internationale PDO School in Oman

Van 2011 tot 2015 is Teun van Wijk als adviseur nauw betrokken geweest bij de nieuwbouw van een internationale school in Muscat, Oman. De mensen op de school, hun visie op leren, het enthousiasme, de warme hartelijke cultuur van Oman en de schitterende natuur maakten het tot een geweldige ervaring waarover hij graag meer vertelt. Schooldomein heeft de primeur!

"De 'PDO School' is voor kinderen van expat-werknemers van Petrol Development Oman. Zij is in 1966 met 24 kinderen gestart en was daarmee de eerste basisschool van het land. Het nieuwe schoolgebouw biedt ruimte aan 650 kinderen van 3-11 jaar. De voertaal is Engels, daarnaast zijn er lessen in Arabisch, Nederlands, Duits, Frans, Spaans, Urdu, Tamil, Hindi, Servisch en Russisch. De school is gebouwd als een dorpje aan de voet van de bergen. In de verte zie je de blauwe zee, de golf van Oman, langs de horizon schuiven de tankers langzaam voorbij. Deze 'Learning Village' heeft een verbindende marktstraat, met zijstraten richting de bergen voor vijf 'Learning Families', elk met zes lokalen plus ruimten voor ondersteuning. Aan de marktstraat liggen ook een bibliotheek/media centrum; labs voor technologie, koken en muziek; een multifunctionele sporthal/theater en allerlei ondersteunende stafruimten. Buiten het gebouw een voetbalveld, twee zwembaden en verschillende speelplaatsen. Sportruimten en labs zijn er ook voor de bewoners van de hele wijk Ras Al Hamra. Het is een internationale 'Brede School' en 'IKC' in Oman."

Onderwijsvisie 'Van Stoel tot Stad'

"In 2010 is door Peter Eisenburger een samenwerkingsverband opgericht ('LEX') van bedrijven die graag in de golfregio willen werken. Onze eerste daad was een handelsmissie naar Oman, Qatar en Saoedi-Arabië. In Oman ontmoette ik Peter en Joice Wassink, twee gedreven onderwijsmensen. Als directeur van de PDO School had Peter de ambitie om de leeromgeving volledig aan te laten sluiten bij de onderwijsvisie, het 'International Primary Curriculum'. Daarmee gingen we aan de slag, samen met medewerkers, ouders en kinderen. Wij stelden ons bij alles - Van Stoel tot Stad - de vraag: Hoe draagt dit bij aan het leren van kinderen?"

“De hogere stoelen en tafels maken het voor leerkrachten makkelijker om zelf naar de kinderen toe te gaan, en op gelijk niveau met elkaar te praten”

De Stoel

"Bij een internationale school verschillen kinderen sterk in lengte, maar hoogtevariatie in stoelen en tafels geeft een rommelige indruk. Voor kinderen vanaf 8 jaar zijn alle tafels daarom op gelijke hoogte gemaakt. Leerlingen zitten op extra hoge stoelen met voetsteunen die op verschillende hoogtes gezet kunnen worden. Elke stoel heeft een haak voor een speciale schooltas, waarin kinderen hun persoonlijke spullen op kunnen bergen. De gelijke hoogte van de tafels geeft extra rust in de ruimte. De hogere stoelen en tafels maken het voor leerkrachten makkelijker om zelf naar de kinderen toe te gaan, aan te schuiven en op gelijk niveau met elkaar te praten. En daar is het om te doen: de interactie tussen kinderen en leerkrachten. Plus de indrukken vanuit de leeromgeving en de mogelijkheden om creatief te zijn."

Alles is leeromgeving

“Zo zou je overal wel werkstukken op willen hangen. Zoals getekende portretten van kinderen, docenten, assistenten; de personal goals; grote mindmaps van projecten; boeken, films; landen; natuur; getallen; taal; muziek; kunst; sporten; wat we eten; ons lichaam; dieren; bouwen; projecten over regenwoud, zeepiraten, Olympische Spelen, ... jammer dat er nog ramen nodig zijn!” Al die beelden om je heen zijn belangrijk om te zien waar het leren over gaat. Als reflectie, door bij de foto's terug te denken aan die geslaagde presentatie en als interactieve uitdaging om de volgende stap te zetten. Het 'IPC' werkt met projecten, bij de start van een project zijn alle wanden leeg, na 3 maanden is alles vol en sluit het project af met een fantastische viering. Daarna begint het proces opnieuw. Als radicale keuze zijn daarom vrijwel alle wanden door de hele school bedekt met modern prikbord materiaal, waarbij verwijderen van nietjes geen gaten achterlaat.”

Waarom heeft een lokaal eigenlijk 4 hoeken?

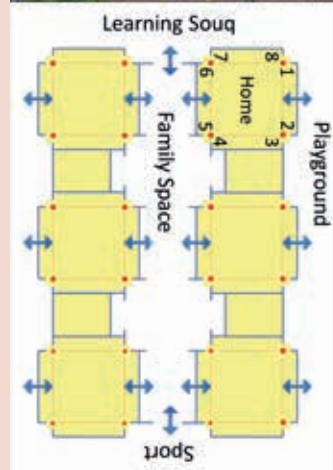
“De school gaat uit van groepen van 24 leerlingen die leren in afwisselende werkvormen. Zoals samenwerken in tafelgroepen, afgewisseld door kennis delen en 'vieren' met de hele groep. Daarnaast ook rustig zelf bezig zijn, in hoeken, verschillend ingericht om ze aan te laten sluiten bij de verschillende soorten interesses van kinderen. IPC hanteert daarvoor het Multiple-Intelligence model van Gardner, dat een onderscheid maakt tussen 8 intelligenties. Vandaar graag 8 werkhoecken.”

Ordening en ruimtelijkheid

“De grote hoeveelheid aan beelden om je heen is 'te doen' door daar een sterke ordening en ruimtelijkheid tegenover te zetten. Om te beginnen worden de prikbordwanden met veel smaak en volgens bepaalde afspraken ingericht tot ware kunstwerken. De 8 hoeken in het lokaal hebben allemaal een eigen raam en

een kolom. Ten opzichte van de kolommen staan de wanden met prikborden allemaal een stap naar achteren, wat rust in de ruimte geeft. Binnen het lokaal is het middendeel hoger. Dit brengt meer daglicht naar binnen, zorgt voor meer lucht en geeft ook een variatie in hoog en laag. De lokalen voelen hierdoor heel ruim. De oppervlakte is zo groot mogelijk gemaakt, er is bijvoorbeeld bewust niet gekozen voor inloopkasten, maar voor kasten op wielen binnen het lokaal. De ramen in de hoeken geven zicht op de ruimte tussen de lokalen, de 'family space', die door de gezamenlijke bewoners wordt ingericht. Doordat veel plafonds slechts gedeeltelijk zijn afgesloten, zijn leidingen in het gebouw zichtbaar waardoor de kinderen kunnen zien hoe het gebouw functioneert. Lokalen hebben aan twee kanten brede deuren: naar deze 'family space' en naar de door zeilen overdekte buitenruimte.”

Architectuur

Het vieren van verschillen is ook een thema in de architectuur. Het gebouw heeft wat van een collage, een mozaïek, een dorp. De ideeën van de school zijn door KEO International Consultants uitgewerkt tot een ontwerp. Het is de eerste 'LEED' (te vergelijken met BREEAM) gecertificeerde school in Oman en heeft verschillende duurzaamheidsprijzen gewonnen.

Matching, Stretching and Celebrating

“De missie van de school luidt: *“To foster a Passion for Learning by providing all the children in our care with a nurturing yet challenging environment in which they strive to reach their full potential.”*

Een verzorgende en tegelijk uitdagende leeromgeving is daarmee uitgangspunt voor het gehele ontwerp. IPC gebruikt Spencer Kagan's visie op leren: *matching* (aansluiten), *stretching* (uitdagen, verbreden) en *celebrating* (vieren samenwerken). De leeromgeving volgt deze visie: van werken in een hoekje (*matching*) naar samenwerkend leren rond een tafel (*stretching*) en dan het gezamenlijk vieren en delen van kennis (*celebrating*). Op een grotere schaal gaat dit verder: van het eigen lokaal (*matching*) naar de 'family space' (*stretching*). En van daar nog weer verder naar de Learning Souq, een spectaculaire ruimte die alles verbindt en waar vieringen van de hele school plaatsvinden.

In deze 'Learning Souq' bevinden zich langs de trappen kleinschalige ruimten: dit zijn kleine bibliotheken die horen bij een bepaalde taal. Plus een tribune-trap, een typisch Nederlandse uitvinding: nu ook in Oman. Grappig is dat voorstellingen soms juist op de tribunes plaatsvinden, terwijl de kinderen op de grond zitten. 'Matching, Stretching, and Celebrating' geldt zeker ook voor mijzelf. Werken in het buitenland is om veel redenen inspirerend. Het daagt je uit na te denken over wat tot dan toe vanzelfsprekend leek. Het is een feest om samen te werken met mensen uit verschillende culturen, die 'Passie voor Leren' met elkaar delen.

KBS De Zandberg fysiek onderdeel van een historische omgeving

Onderwijsvisie past goed in verbouwde gangenschool

KBS De Zandberg ligt op een prachtige historische locatie in Breda die grenst aan de kapel van de Sacramentskerk, een gemeenschapshuis en een voormalig klooster. De school had behoefte aan uitbreiding van de eigen capaciteit en maakte al enkele jaren gebruik van noodlokalen op het eigen terrein. Vernieuwbouw was de oplossing, met als resultaat een nieuwe inpandige sportzaal, vijf nieuwe lokalen met een leerplein, een multifunctionele entree en een ontmoetingsruimte met opvang en BSO. Het resultaat mag er zijn.

Wat een mooie opgave lag daar voor het schoolbestuur INOS die ICSadviseurs vroeg het project te begeleiden. Hans Staps mag als nieuwe directeur nu van het resultaat genieten: “Mijn voorganger Frans van Baal heeft de vernieuwbouw begeleid. Deze school telt inmiddels 32 lokalen en op de kop af 833 leerlingen. KBS De Zandberg ligt in de gelijknamige wijk, die redelijk welvarend is, met veel aandacht voor opvoeding en mogelijkheden voor de ontplooiing van de kinderen. Het is niet geheel een brede school; de hoofdfunctie is toch echt onderwijs, maar we werken nauw samen met Kober die op meer dan 175 locaties in West-Brabant kinderdagverblijven, peuteropvang en buitenschoolse opvangcentra aanbiedt, inclusief alle scholen van INOS. Dit traject is ooit breed begonnen met participatie van het gemeenschapshuis en de kerk. De school, Kober en sport zijn verder gegaan, maar we organiseren activiteiten in de kapel van de kerk, zoals de kerstmarkt en de musical van de groepen 8 en zo werken we ook samen met het gemeenschapshuis. In het klooster is Kober met kinderopvang gevestigd met daarboven woningen. Die samenwerking is fysiek makkelijker geworden, omdat we ruimtelijk verbonden zijn en de multifunctionele ruimte gezamenlijk gebruiken. We werken met bedrijven en de wijk samen, zoals met Engels voor bengels, typecursussen en naschools sporten. We staan in een wijk waarin mensen thuis ook hard werken aan de opvoeding en de kinderen een veilige thuisomgeving bieden. Ik zie aan het einde van de schooldag verschillende BSO-organisaties staan, maar de meeste kinderen gaan met de eigen ouders of met opa en oma naar huis.”

Lijn 0-18

“Onderwijs verandert elke keer weer. Sommige scholen zie je muren breken en dan wordt het onderwijs toch weer anders dan gedacht. Je moet eerst goed over het onderwijs nadenken en dan pas kijken hoe je het gebouw het beste kunt inzetten. Je overtuigt

*“Onderwijs is nooit af
en moet ook elke dag
anders zijn; dat houdt je
vrolijk en scherp”*

me niet met begrippen als te traditioneel of te weinig vernieuwend. In het traditioneel onderwijs zitten vernieuwende elementen en veel vernieuwingen pakken toch redelijk traditioneel uit. Qua gebouw zijn we voor de komende 20 jaar klaar en qua onderwijs zal er nog veel vooruitgang zijn en dat hoop ik over 20 jaar nog steeds te zeggen. Onderwijs is nooit af en moet ook elke dag anders zijn; dat houdt je vrolijk en scherp. We houden kinderen in hun ontwikkeling vaak tegen door de methoden die ze moeten volgen en die wel goed in elkaar zitten, maar vooral worden gemaakt om uitgeverijen in stand te houden, denk ik weleens. Het meest ideale is om de pedagogische lijn tussen 0-4 jaar en vervolgens 4-12 door te zetten. Dat hebben we redelijk geregeld, met een goede afstemming intern. Ik denk breder en zou nog verder willen denken tot en met de brugklas. Daar zie je afstand en veel verlies ontstaan. Opvoedkundig zou je de lijn van

0-18 volledig moeten laten samenwerken. Dan creëer je duidelijkheid en verbinding bij kinderen, ook al zijn nieuwe verbindingen goed.”

Goed voorbeeld doet volgen

“Het is een oud gebouw dat in verschillende fasen is verbouwd. In de eerste fase is er een verdieping opgezet, die weer is verbonden met het klooster. De derde verbouwing is de meest recente, die begin dit jaar is afgerond. Doel was om alle leerlingen in één gebouw te krijgen, waardoor de inpandige verbouwingen op De Zandberg voorbij zouden zijn. Daarnaast wilden we meer ingangen creëren om de verkeersstromen beter te reguleren en zijn er multifunctioneel te gebruiken ruimten toegevoegd. In het nieuwe deel zijn drie lokalen kleiner van opzet en is er een leerplein gecreëerd, waarbij je het onderwijs anders in kunt richten. Het blijft desondanks een langwerpige

gangenschool in drie lagen, maar ik vind dat geen probleem. Toen ik voor het eerst het schoolplein opliep, met zijn 833 leerlingen, was ik bang voor chaos in zo'n groot en langwerpig gebouw. Door drie ingangen te creëren, zijn de verkeersstromen beter te regelen en is er meer structuur ontstaan. De kinderen gedragen zich over het algemeen rustig omdat ze dat van hun ouders meekrijgen. Dat versterken we door positief gedrag te stimuleren. Het mooie van kinderen is dat ze teruggeven wat je ze eerst zelf geeft; ze zien een goed voorbeeld en dat doen ze na. Het gros maakt op de gangen een geluid dat past bij ganggedrag; je merkt niet dat hier 800 kinderen in de school zitten. Qua traditie vind ik de locatie van de school met zijn verbindingen met de Sacramentskerk, het klooster en het oude gemeenschapshuis geweldig; alleen al door de geschiedenis van deze plek kun je de kinderen mooi onderwijs bieden.”

Samenwerking gemeente en maatschappelijke organisaties versterkt kernen

Geslaagde vernieuwbouw Brede School Vuren

Vernieuwbouw en renovatie zijn actuele thema's binnen de scholenbouw. De kern Vuren in Gelderland koos voor een totale make-over van het bestaande schoolgebouw uit de jaren '70. Het resultaat mag er zijn en is mede het gevolg van een goede samenwerking tussen gemeente, schoolbesturen, kinderopvangorganisatie en de partners in het bouwproces.

Het gesprek vindt plaats in Vuren, waar het vernieuwde gebouw prachtig afsteekt tegen de blauwe lentelucht. Aan tafel zitten verantwoordelijk wethouder Govert van Bezooijen van de gemeente Lingewaal, bestuursmanager Ton Bavinck van LOGOS, de directeur Kinderopvang / Buitenschoolse opvang Jacqueline van Herwijnen, projectmanager Bram van der Kleij van ICSadviseurs en de projectleider namens de gemeente Floris Grijzenhout. Govert nipt van zijn koffie en vertelt over de achtergrond: “We hebben in 2010 het zogenaamde Manifest van Lingewaal opgesteld. Het doel was om een aantal samenhangende projecten uit te voeren die de leefbaarheid in onze vijf kernen in onze gemeente met circa 11.000 inwoners bevorderen: het biedt een integrale visie daarop. Zo hebben we geregeld dat elke kern een school en een ontmoetingspunt heeft en houdt, om op die manier de sociale cohesie te bevorderen. Die visie over leefbaarheid en vitaliteit vormde het uitgangspunt om naar onze gebouwen te kijken en vervolgens met de betrokken maatschappelijke organisaties samen te werken. Kernbegrippen daarbij zijn participatie, het faciliteren van verenigingen en het werken aan duurzame verbindingen. Dat kun je niet alleen realiseren; daar heb je elkaar voor nodig. Doel is dat het aantrekkelijk moet zijn en blijven om hier te wonen en te werken, zowel voor jonge gezinnen als voor onze oudere bewoners. Daar heb je dus goede voorzieningen voor nodig. In de periode 2010-2014 zijn we met de eerste pilots gestart; de woonservicezone in Asperen, de MFA in Heukelum en de brede school Herwijnen. Tegelijkertijd zitten we als gemeente Lingewaal in een fusietraject met de gemeenten Geldermalsen en Neerijnen, waarmee we per 2019 in een nieuw te vormen gemeente opgaan. Een belangrijke voorwaarde voor Lingewaal was om de belofte aan de samenleving gestand te doen en de projecten uit het Manifest uit te voeren. Dat heeft geleid tot een versnelde uitvoeringsagenda, waarbij

*“Die visie was
het uitgangspunt
om naar onze
gebouwen te kijken
en met de betrokken
maatschappelijke
organisaties samen te
werken”*

alle projecten in deze bestuursperiode onomkeerbaar worden gemaakt. Onze burgers hebben tenslotte al die jaren aan de ontwikkeling van deze projecten bijgedragen en hebben er recht op.”

Denken in kansen

Ton Bavinck spreekt enthousiast over de samenwerking: “De betrokken schoolbesturen LOGOS en O2A5 dachten met elkaar al snel in kansen en niet in belemmeringen. De bereidheid om over je eigen grenzen te stappen bood een unieke kans om binnen een kleine gemeente dit soort toekomstbestendige projecten tot stand te brengen die ook qua beheer en exploitatie gezond zijn. Dat laatste is belangrijk in een regio waar krimp aan de orde van de dag is. Omdat elke kern vaak twee afzonderlijke scholen heeft, is respect voor elkaar en vooral gezond verstand nodig om keuzen te maken. Daarbij telt het belang van het kind meer dan

je eigen belang. Dat lijkt vanzelfsprekend, maar is het niet. De eigenheid van iedere kern maakt dat elk proces op weg naar een Brede School een eigen dynamiek kent.” Govert knikt: “Betrokkenheid en zelfbeheer zijn belangrijk in kleine kernen. Het is de kunst om binnen een voorziening de eigenheid van een partij te waarborgen. Het is niet alles op een hoop vegen en dan maar denken dat het goed komt.” Floris reageert: “Maar samenwerking moet wel het doel zijn. Daar moet het gebouw op anticiperen en waar mogelijk toe stimuleren. Soms moet dat in de tijd groeien.” “En het moet betaalbaar blijven”, voegt Jacqueline toe. “In Vuren hadden we nog maar drie ochtenden peuteropvang en daar kun je geen gebouw mee vullen. Nu delen we ruimten en dat gaat prima. De BSO begint, daarna komt de peuteropvang en aan het einde van de middag komt de BSO er weer in. De BSO maakt ook gebruik van de multifunctionele ruimten, de centrale hal e.d. Dat vereist wel een goede afstemming op directieniveau: wat gaat het betekenen en waar komen we elkaar tegen? De afgelopen drie maanden zijn we meer naar elkaar toe gegroeid dan de vijftien jaar ervoor toen we in aparte gebouwen zaten.”

Nieuwe uitstraling

Floris en Bram schetsen het traject van de brede school Vuren. Floris: “Vuren telt ongeveer 2.000 inwoners en had twee scholen. In 2015 zijn we met beide scholen om tafel gegaan. Gaandeweg het traject heeft O2A5 moeten besluiten de openbare school de Vuurvinder op te heffen. Dat betekende dat 35 kinderen bij CBS Het Kompas ondergebracht zouden worden. Om dat proces goed te borgen heeft O2A5 het hele traject van vernieuwbouw meegelopen.” Ton geeft aan dat zo iets een heftig proces is: “Er verdwijnt toch een openbare dorpsschool uit de kern. Bij de opening was er daarom ook veel aandacht voor de geschiedenis.”

Bram legt uit waarom de keuze op verbouwing van Het Kompas viel: “Het bestaande gebouw van Het Kompas was technisch van voldoende kwaliteit om

te renoveren en functioneel goed uit te breiden en lag bovendien op een centrale plek in het dorp, met voldoende parkeerruimte. Het is een typisch jaren ’70 school met veel gangen, waarbij alles verspringt. Het was net een bloemkool.” Waarom is er gekozen voor verbouw en niet voor nieuwbouw?

Prachtige prestatie

Ton: “De financiële doorrekening is de belangrijkste component om te bepalen of je nieuw bouwt of voor renovatie gaat. Als de onderhoudsstaat echt slecht is, gooi je het eerder plat en als het een karakteristiek gebouw is weegt dat ook mee. Het blijft lastig in een vernieuwbouw om een ideale situatie te creëren; je borduurt voort op iets wat staat. De context hier heeft een aantal kwaliteiten, zoals de ligging, de kwaliteit van

het gebouw en de mogelijkheid om uit te breiden.” De aanwezigen zijn het erover eens dat de betrokken aannemer daartoe positief heeft bijgedragen. Bram legt uit: “De architect en de aannemer hebben veel materialen hergebruikt waardoor de renovatie ook duurzaam is. Het vertrekpunt was om strak te ontwerpen, waarbij het budget leidend was. De kunst voor de architect en de aannemer was om deze bloemkool-school om te toveren tot een mooie onderwijsomgeving met een centraal hart. En dat is gelukt.” Floris: “Door de binnenruimte slim in te delen zijn extra lokalen en een peuteropvangruimte ontstaan.” Bram legt uit dat ook de buitenkant is aangepakt: “De gevels zijn geïsoleerd en blijven staan, waarbij een nieuw buitenblad is aangebracht: een vezelplaat in verschillende maten waardoor er een speels effect ontstaat. Het zorgt aan de buitenkant voor een compleet nieuw gezicht.” Ton knikt: “De partijen in het bouwproces hebben een prachtige prestatie geleverd en ieder-

een wilde er ook iets moois van maken. Je ervaart dit gebouw ook als een nieuw gebouw. Het was een hokkerige ruimte en nu is het een lichte en open school geworden, waarbij veel aandacht is besteed aan de inrichting. En we hebben samen geïnvesteerd in duurzaamheid. Wij hebben zonnepanelen aangebracht en de gemeente heeft extra in ledverlichting geïnvesteerd.”

De gemeente Lingewaal is inmiddels opgegaan in de nieuwe gemeente West-Betuwe.

PROJECTINFORMATIE | **Project** Vernieuwbouw brede school Vuren met CBS Het Kompas en kinderopvangorganisatie De Kinderkamer | **Opdrachtgever** Gemeente Lingewaal | **Adviseur** ICSadviseurs (haalbaarheid, pve en projectmanagement) | **Architect** Bonnemayer Architecten | **Aannemer** Kuijpers Bouw Heteren | **Bouwsom** € 1.000.000,- (exclusief btw) | **Ingebruikname** Januari 2017

De Groene Draad in Vlaardingen biedt kinderen van 0 tot 12 onderdak

Inpassing binnen stedenbouwkundig kader

Een brede school als onderdeel van een omvangrijke stedenbouwkundige vernieuwing, waarbij de inpassing, contouren en materialisering voor een belangrijk deel vaststonden. Dan wordt het een bijzondere opgave om een gebouw voor drie scholen, kinderopvang en een sportzaal neer te zetten. De Groene Draad verbindt de scholen met de wijk en het duurzame karakter ervan.

Architect Huub Frencken verwelkomt me in de grote multifunctionele ruimte van de brede school in Vlaardingen, waar huisvestingsadviseur Martijn den Boer van Wijzer in Opvang en Onderwijs aanschuift. Wijzer is verantwoordelijk voor de kinderopvang en de openbare basisschool Jan Ligthart. Verder biedt het gebouw onderdak aan de interconfessionele basisschool Avonturijn en de neutraal bijzondere basisschool Jenaplan Vlaardingen. Martijn over het beheer: “De gemeente is eigenaar en heeft aan Wijzer gevraagd om samen met de gebruikers zorg te dragen voor het beheer van het gebouw.”

Stedenbouwkundige vernieuwing

Als architect zijn we vanaf dag één betrokken bij alle onderdelen van het bouwproces. De brede wijk-gerichte school telt in totaal 700 gebruikers en is in september 2016 in gebruik genomen en vormt onderdeel van een stedenbouwkundige vernieuwing. De wijk heeft een licht gebogen vorm met vier woningblokken die langs de Van Hogendorpstraat liggen. Door die ronding ontstonden wiggen tussen de blokken, waarin de voorzieningen werden gebouwd, zoals de muziekschool, de kerk en de scholen. Die zijn deels afgebroken, waarbij de wiggen groene ruimten zijn geworden, met als centraal thema ontmoeting. De voorzieningen zijn in het nieuwe plan in de nieuwe woonblokken opgenomen. In dit blok zitten de brede school en het kantoorgebouw van Waterweg Wonen en iets verderop is een groot winkelcentrum gebouwd. Ze vormen een stedenbouwkundige eenheid met dezelfde steensoort en type kozijnen.”

Groen en duurzaam

“Het is een groot gebouw, waarbij ook de sportzaal Babberspolder onderdeel van het volume is. De hoofdingang is gemarkeerd aan de Van Hogendorpstraat. Die kant heeft een stedelijke uitstraling met een strak gevelbeeld, terwijl het gebouw aan de

“De grote centrale ruimte is echt een toegevoegde waarde”

achterzijde op de woonwijk aansluit. Daar hebben de individuele gebruikers hun eigen sub entree, die op de patio's uitkomen. Gezien de locatie zijn we op zoek gegaan naar inventieve oplossingen waarbij spelen op het dak een mooie plek heeft gekregen. De binnengebieden aan de achterzijde sluiten aan op de inkepingen van de woningbouw. De buitenwand van de gymzaal is bekleed met een groene gevel. Verder nodigen de groene wiggen de kinderen uit om de wijk in te trekken. We hebben een glazen hek als een fries langs de lange gevel gelegd. Daarop komt het groene logo van de brede school. Natuurlijk is een het duurzaam gebouw Frisse Scholen categorie A met CO2 gestuurde ventilatie en veel aandacht voor het binnenklimaat. Alle gebruikers raken aan het centrale hart dat de centrale ontmoetingsplek vol activiteiten moet worden. Deze ruimte is gerealiseerd met beperkte normatieve m². De verschillende scholen

hebben meters aan het centrale hart afgestaan, maar dat ervaar je nergens als een gemis. Het moet uiteindelijk een bruisend hart worden en is ook geschikt om bijvoorbeeld ouderen uit de buurt te betrekken, die bijvoorbeeld de jongsten zouden kunnen voorlezen. De school staat naast een strip met seniorenwoningen. Het daarom ook echt als een voorziening voor de wijk bedoeld. De hoofdingang grenst daarom aan de keuken en de centrale ruimten en is apart toegankelijk en afsluitbaar.”

Groeiproces

Huub verder: “De wijk was verouderd, inclusief de schoolgebouwen. Concentratie was geen wens, maar

ingegeven door het stedenbouwkundig ontwerp. Naar elkaar toegroeien kost tijd. Daarnaast moesten we de identiteit van elke gebruiker borgen. De inrichting van de scholen moest natuurlijk bij de visie van de gebruikers aansluiten. Elke gebruiker heeft zijn eigen accenten en onderwijsvisies. De verschillende karakters zijn vertaald in eigen kleuren, eigen kapstokken en ophangsystemen. De Avonturijn heeft voor grote lokalen en minder verkeersruimte gekozen terwijl Jan Lighart juist weer kiest voor kleinere ruimten en een natte hoek als verbindingsruimte voor de jongste groepen.” Martijn: “De grote centrale ruimte in het hart van het gebouw is echt de toegevoegde waarde die het complex biedt aan elk van de gebruikers. Als de verschillende gebruikers elk in afzonderlijke gebouwen waren gehuisvest zou het niet mogelijk zijn geweest een dergelijke voorziening voor de kinderen en voor de wijk te realiseren. De kwaliteit en meerwaarde van een dergelijke voorziening zal alleen nog maar groter worden als de gebruikers de kansen gaan ontdekken en benutten die dit biedt.”

PROJECTINFORMATIE | Project Nieuwbouw brede school De Groene Draad, drie scholen, kinderopvang en sportzaal | **Opdrachtgever** Gemeente Vlaardingen | **Architect** Frencken Scholl Architecten | **Programma van Eisen** ICSadviseurs | **Akoestiek** Ecophon | **Ingebruikname** September 2016

Foto's Ruut Dijkstra (Studio Licht-werk)

Nieuwe hart voor Dussen past precies

De realisatie van een MFA is geen eenvoudig proces. Het heeft invloed op zowel de leefkwaliteit van de omringende bewoners als de leer- en werkomgeving van alle gebruikers. Voldoende voorbereidingstijd en structureel overleg met alle partijen faciliteren een goed eindresultaat. Een goed voorbeeld hiervan is de komst van MFA de Dussenaar in het Brabantse dorp Dussen.

In 2012 heeft de gemeenteraad van gemeente Werkendam het besluit genomen om het oude seniorencentrum naast de kerk te slopen en plaats te maken voor twee basisscholen, een kinderdagverblijf, een sport-/turnzaal, een bibliotheek en een dorpshuis. De centrale ligging van de MFA in het Dussense dorpshart vroeg om een zorgvuldige stedenbouwkundige inpassing en een uitgedacht volumeopbouw. Er is naast de locatie een markant historisch gebouw aanwezig - de H. Maria Geboortekerk - die een duidelijke richting geeft aan het stedenbouwkundige weefsel en het centrale dorpsplein Vrijheidsplein. De MFA is daarom een alzijdig gebouw geworden, met een robuuste uitstraling dat oogt als een historisch gegroeid complex.

Speeddate

De gemeente Werkendam organiseerde, in samenwerking met ICSadviseurs, voor deze opgave een Europese Design, Build en Maintain aanbesteding op basis van een UAV-GC contract. Na een voorselectie op basis van referentieprojecten, zijn vijf gegadigden uitgenodigd voor een 'speeddate' in vier themarondes. De vijf consortia mochten bij de hoofdgebruikers en duurzaamheidexperts een pitch geven over hun ervaring en werkwijze. Vervolgens hebben drie consortia een voorlopig ontwerp uitgewerkt. Bijzonder aan dit proces was dat de consortia in de gelegenheid zijn gesteld om door middel van vier dialoogrondes volop in gesprek te gaan met de toekomstige gebruikers van het gebouw en de opdrachtgever. Zij konden hun concepten en ontwerpideeën aan de gebruikers voorleggen en gebruikers vragen hierop hun reactie en input te geven. Het winnende consortium van aannemersbedrijf Vaessen en bureau bos architecten heeft een unanieme voorkeur gekregen vanuit alle gebruikers en de opdrachtgever. De thema's - samenhang, kindvriendelijkheid en stedenbouwkundige inpassing - vormden de kernelementen van het ontwerp.

Gebouw als 'Social Infrastructure'

Veel functies zijn bestemd voor kleine kinderen. De voorkeursligging op de begane grond (rechtstreekse verbinding met buiten) en tegelijk een directe toegang tot de gedeelde functies zoals sportzaal, multifunctionele ruimten, dorpshuis en bibliotheek zijn de uitgangspunten vanuit de door ICSadviseurs opgestelde vraagspecificatie en het Programma van Eisen. Daarnaast had elke gebruiker de vraag hoe ze een eigen identiteit binnen de MFA kan behouden. Tijdens de eerste interactieve sessie heeft de architect de volumes per gebouwdeel en gebruiker inzichtelijk gemaakt door ze uit te snijden in de volume blokken en op het beschikbare terrein te plaatsen. Zo ontstonden diverse, gezamenlijk

uitgedachte scenario's. Uiteindelijk heeft men voor een architectonisch concept gekozen waar de compactheid wordt gewaarborgd door de introductie van een 'dubbel maaiveld' - een ruime verbinding met buitenaf, die de begane grond met de eerste verdieping met een flauwe hellingshoek verbindt. Beide verdiepingen zijn intern verbonden door een dubbelhoge ruimte met een tribunetrap. De gelijkwaardigheid in de ligging van de eerste verdieping ten opzichte van de begane grond liet de grootste gebruiker RK school De Peppel een eenheid behouden in een groot volume van de MFA en toch nog een goede toegang hebben tot gedeelde functies. Hun eigen entree vanaf de eerste verdieping leidt naar het centrum van het gebouw, waar alle leerpleinen

*“De centrale
ligging van de MFA
in het Dussense
dorpshart vroeg
om een zorgvuldige
stedenbouwkundige
inpassing”*

van onder-, midden- en bovenbouw op uitkomen. Op de begane grond liggen ruimtes van CBS de Sprankel, Hoppas kinderopvang, een sportzaal en het dorpshuis met bibliotheek. De buitentrap is uitgevoerd in beton en de zijwanden van de trap zijn van metselwerk, zodat dit onderdeel uitmaakt van het gehele gebouw. De gevellijn ter plaatse van de trap is vloeiend gemaakt zodat het gebouw het plein 'omarmt'. Deze pleinzijde van de MFA kan worden omschreven als een 'zachte' kant. De grote puien ter plaatse van de multifunctionele ruimtes en het dorpshuis waarborgen de overige transparantie. Het volume van de sportzaal heeft een eigen interpretatie gekregen. De vorm van de sheddaken en vele smalle ramen zorgen dat de sportzaal aan de buitenzijde niet

direct als zodanig herkenbaar is, maar een markant punt vormt voor degene die Dussen binnenrijdt en als het ware de MFA aankondigt.

Kindvriendelijk

De beleving van de kinderen heeft een essentiële rol gespeeld bij het ontwerpen van alle gebouwdelen. Het daglicht in de lokalen zoals vereist vanuit 'Frisse scholen - klasse B' is aanzienlijk. De ramen in de lokalen lopen van vloer tot plafond op 3,2 meter en versterken de verbinding tussen binnen en buiten. Zo kan een kleine gebruiker altijd naar buiten kijken, ongeacht zijn of haar lengte. Licht is belangrijk voor het welbevinden van de overige gebruikers van de MFA. De multifunctionele sportzaal heeft veel direct

Leerplein de Sprankel

daglicht door op het noorden gerichte sheddaken. Een prettig binnenklimaat wordt verder versterkt door visuele verbindingen tussen de gebouwdelen. Zo ontstonden de ramen vanuit het leerplein van de bovenbouw van 'De Peppel' richting de gymzaal. Ruime leerpleinen bij de lokalen bieden de mogelijkheid om de onderwijsvorm aan te passen aan de behoefte van het individuele kind of een groep kinderen. Diverse opstellingen zijn mogelijk met behulp van vast en los meubilair. De leerpleinen staan in verbinding met elkaar en de andere multifunctionele ruimtes en bieden voldoende ruimte voor beweging en het uiten van allerlei creativiteit. De gekozen materialen van de gevels versmallen visueel het grote volume van het gebouw. De lichte handvormsteen met bontgekleurde afwijkingen heeft een rustieke, zachte textuur. In contrast hiermee leveren de antraciet gekleurde omlijsting van composietmateriaal

met gekleurde invulling en verticale puiken een speels en modern beeld op.

De gebruikers zien het gebouw als een 'hardware' waarin ze de komende tijd de 'software' kunnen bouwen. De diverse vormen van samenwerking worden continu geanalyseerd en verder ontwikkeld. Daarnaast is er plaats voor een actief verenigingsleven en de bibliotheek, die veel bijdragen leveren aan de levendigheid van de MFA.

PROJECTINFORMATIE | **Project** Nieuwbouw MFA de Dussenaar, Dussen, DBM aanbesteding | **Opdrachtgever** Gemeente Werkendam | **Adviseur opdrachtgever en contractmanager** ICSadviseurs | **Aannemer** Vaessen Bouwbedrijf | **Architect** bureau bos architecten + ingenieurs + adviseurs | **Omvang** 3.052 m² bvo | **Investeringskosten** € 6.450.000, incl. BTW en inrichting buitenterrein

De Rhijnsberg in Heerde vijf jaar later

Het gebouw past op de visie van toen

Hoe doet een maatschappelijk gebouw met een hoge intensiteit het nog na vijf jaar in gebruik te zijn geweest? Partner van Schooldomein SVP architectuur en stedenbouw kozen hun ontwerp De Rhijnsberg in Heerde uit voor het decor van een weerzien tussen onderbouwcoördinator Gerlinda van Eijk van CBS Het Talent en projectarchitect Marcel Steeghs.

Vaak gaat de aandacht uit naar nieuw opgeleverde projecten. Zelfs bij Europese aanbestedingen en selecties worden er referenties gevraagd die maximaal drie jaar oud zijn, terwijl het volgens SVP architectuur en stedenbouw veel belangrijker is om te kijken hoe een gebouw zich op de lange termijn houdt. Kan het gebouw tegen een stootje en is het in staat veranderingen op te nemen?

Het markante gebouw in Heerde oogt nog als nieuw en dat wordt door Gerlinda bevestigd: “Dit is een megagebruiksgebouw dat intensief gebruikt wordt, maar dat zie je er niet vanaf. Anderhalf jaar geleden hebben we coating aangebracht omdat de muren wat te lijden hadden, maar voor de rest houdt het gebouw zich goed. Er zitten twee basisscholen, een kinderdagverblijf, een peuterspeelzaal, een BSO en de gymvereniging in de gymzaal. Dit is een wijk met veel jonge gezinnen, maar we trekken ook veel kinderen uit de omgeving. Het is niet meer zo dat het gebied bepaalt waar je je kind naar school doet. Het is een echt onderwijsgebouw, dat in de ruimtelijke mogelijkheden deels als een IKC werkt. De partijen zijn inmiddels aan elkaar gewend geraakt en de samenwerking met kinderopvang en de BSO is natuurlijk gegroeid. We delen verder beide speellokalen, de grote gymzaal en de keuken.

Ruimte voor eigen plekken

“Er zijn veel grote ruimten en vooral veel verschillende ruimten. Het gebouw is mooi verdeeld in vleugels, waarin bijvoorbeeld de onderbouw en bovenbouw hun onderwijsdag doorbrengen. Daardoor ervaren de kinderen niet dat ze met veertien groepen in een groot gebouw zitten, maar hebben ze een eigen plek die vertrouwd is. Functioneel en mooi zijn de leerpleinen; we hebben geen gangen meer, maar werk- en speelplekken buiten je lokaal. Door de schuifpuien tussen twee dubbele groepen kunnen we de ruimte multifunctioneel gebruiken. Het licht is heel fijn met veel glas en veel ramen. Dat geeft een

gevoel van lichtheid in jezelf, waardoor je ruimte in je hoofd krijgt en daardoor meer energie hebt. Daarnaast is de klimaatbeheersing in het gebouw erg prettig. Het mooie is ook dat alles onder één dak zit; je stapt je lokaal uit en binnen een minuut ben je waar je moet zijn. Het werkt daardoor voor de kinderen prettig en overzichtelijk. Een aandachtspunt is misschien de inrichting van het plein. Dat is nu steen en beton en we hadden liever natuurpleinen gehad met bomen en plekken waar kinderen zich kunnen verstoppen. De gemeente Heerde is eigenaar van het plein en dat betekent dat het een openbare ruimte is, zonder afsluitbare hekken.”

Gebruikskwaliteit

Projectarchitect Marcel Steeghs is blij met de waardering van Gerlinda: “Er was zeker tumult in de buurt toen de school hier kwam; het is een kleinschalige

woonwijk en daar zet je een gebouw van 4.500 m² in. Dat gevoel van groot en eng hebben we vertaald naar een geleding van groot naar klein. De witte penanten die je ziet, staan op een afstand van zeven meter en spiegelen het patroon van de huizen in de wijk. Op detailniveau heeft elk raam een ribbeltje zodat er op die 80 meter gevel ook nog wat te beleven valt en licht en schaduw ermee kunnen spelen. We hebben verder gewerkt met een mooie steen met speelse detailleringen en uitkragende luifels vanwege het energetische effect en het reguleren en beschermen tegen te veel zon. Het centrale hart kent een hoogwaardige afwerking; de gangwanden met nissen hebben stevige houten puiken. De lokalen worden het meest intensief gebruikt en die moet je om de zoveel jaren schilderen. Er zit een soort staffeling in het onderhoud van materialisering vanuit het casco naar de lokalen. Duurzaamheid was hier een speer-

punt vanuit de wethouder. Het ging toen nog vooral over energetische duurzaamheid en de toepassing van installaties. We hebben de GPR gebruikt om het veelkoppige monster duurzaamheid te vertalen naar duurzaamheidsaspecten waar de gebruikers prioriteit aan gaven en gebruikskwaliteit kwam daarmee bovenaan te staan. Het bureau SeARCH heeft daar samen met de projectmanagers van ICSadviseurs een belangrijke rol in gespeeld. De degelijkheid van het gebouw en flexibiliteit hebben we vooropgezet; de gevel en het casco moeten immers vijftig jaar blijven staan en de ontsluitingen zijn bewust algemeen gemaakt zodat de gebruikers op een makkelijke manier met de verschillende ruimtes van het gebouw om kunnen gaan. De grootste bijdrage aan duurzaamheid is naar onze mening om flexibel te ontwerpen en ervoor te zorgen dat het gebouw veranderingen in gebruik mogelijk maakt.”

Ontwikkeling brede school

Marcel verder: “Dit werd vijf jaar geleden een brede school genoemd, maar dat begrip is een beetje in onmin geraakt. De connotatie was dat een brede school beter zou zijn voor de leerprestaties, maar inmiddels geloof ik meer in de brede school als maatschappelijke institutie in de samenleving. Het hart van de school is zo bedacht, met een centrale aula, een podium en de speellokale met schuifwanden, dat je het ook als kerk kon gebruiken of voor algemene bijeenkomsten voor bijvoorbeeld de buurt. Toen we begonnen zat er namelijk ook een kerk als partner bij. Je ziet dat scholen aan de verantwoordelijkheid moeten wennen om niet alleen kinderen op te leiden, maar ook een bredere rol in de samenleving te spelen die verder gaat dan alleen maar lesgeven. Hier was dat de grondgedachte in het ontwerp. De algemene ruimte is zo ontworpen met een extra kortsluitingsgang zodat hij gemakkelijk door derden gebruikt kan worden, zonder dat men last heeft van elkaar.”

Marcel Steeghs en Gerlinda van Eijk

“De tijd van nu is onderwijs in de breedte geven en niet meer in de engte van de kennisoverdracht”

Gerlinda reageert: “De tijd van nu is onderwijs in de breedte geven; dat kun je niet meer los zien van ontwikkelingen in de samenleving. Kinderen worden anders benaderd dan twintig jaar geleden, ook in de vorm van coaching. Het is ook een stuk samenwerken en die context is juist in deze tijd belangrijk; je werkt samen in de klas en je trekt samen met je leerkracht op. De intimiteit van de eigen groep met eigen gedragsregels blijkt weer veel belangrijker te zijn en dat willen we juist weer benadrukken. Daarbij is de Rhijnsberg vooral een voorziening die intensief onder schooltijden van kwart over acht tot halfdrie wordt gebruikt. Daarna maken de BSO en de gymvereniging er gebruik van. Ik zie ook wel de potentie om een meer actieve rol in de wijk te vervullen. Op de parkeerplaats is al eens een buurtbarbecue georganiseerd en de BSO wil de muziekvereniging al binnen halen, maar

het moet nog steeds groeien. De openheid van het gebouw is toch ook een aandachtspunt en dat speelt vooral na schooltijd, wanneer er weinig zicht is op wie binnen komt.” Marcel: “Hier stonden eerst twee scholen redelijk geïsoleerd. We hebben stevig ingegrepen in de stedenbouwkundige context, waarbij altijd door de gemeente is gesteld dat het plein een openbare ruimte moest zijn. Ik ben het daarmee eens, maar toegankelijkheid was en blijft altijd een issue. Een gebouw biedt als het goed is een kader waarbinnen voortdurende ontwikkeling mogelijk moet zijn. De slag die we de afgelopen vijf jaar hebben gemaakt en waar we nog naartoe gaan is dat het gebouw niet bepalend maar helpend is om te kunnen doen wat je voor ogen hebt.” Gerlinda knikt: “We begonnen vijf jaar geleden met een idee en vijf jaar later blijkt het gebouw daar geweldig bij te passen.”

“We hebben niets geregeld”

Het geheim van multifunctioneel centrum Wijzer

Directeur Ruud Barnhoorn: “Het is hier zoveel meer dan een school alleen. Ouders komen hier sporten, doen de vaatwasser aan en zetten koffie. Ze vinden het fijn om hier te komen. Samen met het CJG, JGZ en de GGD hebben we hier een prachtige voorziening voor de wijk.”

Ruud: “Na brand met vervolgens de constatering van asbest op de vorige locatie wilde het bestuur deze school sluiten. De leerkrachten en ouders wilden dat niet en uiteindelijk draaide het bestuur het besluit terug. Toen zijn we met 36 kinderen in vier groepen weer gestart en zes jaar later zitten we in dit prachtige gebouw en groeien we weer. Het idee voor een school op deze plek is op een bierviltje in de kroeg begonnen met een ambtenaar van de gemeente. Daar hebben we de school en het CJG gekoppeld, want het CJG zat op een slechte plek in de wijk. Vanaf het begin zijn we op zoek geweest naar een plek in de wijk waar we de verbinding konden zoeken. Schalkwijk als wijk uit de jaren 60 met veel rechthoekige flats is weer aan het verjongen en dat betekent dat er jonge gezinnen met kinderen komen. Het idee was een kind gerelateerde voorziening te maken met een hart voor de wijk. Het woord *school* is een te beperkt begrip voor wat dit is; hier kan ook een concert plaats vinden en de wijk kan hier samen eten en sporten. Het woord *community* benadert het beter dan het woord IKC. Het stimuleert ouders die voor het eerst een prikje halen en hier tegenover ligt een complex voor Indische senioren, waarmee we activiteiten organiseren. Onze centrale keuken ligt in het hart en is er voor alle gebruikers. De gemeente wilde eerst een standaard keuken maar wij vinden dat je ontmoeting professioneel moet faciliteren. Daarom krijg je hier ook echte bonenkoffie.”

Ambitieniveau omhoog

Architect Nicole Boumans van BOP architecten is in een vroeg stadium benaderd om na te denken over de mogelijkheden van de leegstaande school voor alle verschillende gebruikers. Nadat het definitief ontwerp rond de zomer van 2015 klaar was is Leontine van der Breggen door de gemeente vanuit APPM ingehuurd om het proces te begeleiden vanaf het voorlopig ontwerp tot en met de uitvoering. BOAadvies is

geselecteerd om het bouwmanagement te verzorgen. Het uitgangspunt was een laagdrempelig gebouw te maken maar gedurende het proces is het ambitieniveau omhooggetrokken tot het niveau van frisse scholen B.

Totaal nieuwe uitstraling

Nicole over het project: “Dit is vernieuwbouw van een wederopbouwschool uit de jaren 60 gebouwd vanuit de idealen: licht, lucht en ruimte. Wij realiseren veel opdrachten voor de JGZ in combinatie met onderwijs, opvang en beweging. Er lag hier een kans door de verwaarloosde binnentuin waaromheen de klaslokalen lagen. Door de patio te overkappen is een centrale

Ruud Barnhoorn en Nicole Boumans

Joris Korrel van HBB Groep

“Ruud Barnhoorn was ook voor en tijdens de bouw zeer betrokken, het was fijn om te zien dat onze inzet erg werd gewaardeerd. Het maakt ons extra trots nu we allemaal kunnen zien dat het gebouw zo goed wordt gebruikt!”

ontmoetingsplaats gerealiseerd waaromheen de verschillende gebruikers hun plek hebben gekregen. Het gebouw bestond uit een aantal dezelfde klaslokalen achter elkaar, een soort ketting met allemaal dezelfde kralen. Voor de peuterspeelzaal werd een nieuwe ruimte toegevoegd op een prominente plek aan het plein. Door deze ruimte bijzonder te maken met een ovale vorm voegden we één bijzondere kraal toe en kreeg het gebouw een bijzonder accent. Zo ontstonden op een natuurlijke manier twee entrees en heeft het gebouw een totaal nieuwe uitstraling gekregen. In de gevel van de peuterspeelzaal hebben we bloemkozijnen aangebracht die door de peuters op zeer diverse manieren worden gebruikt. De bouwkundige ingrepen zijn beperkt gebleven, maar het effect is enorm. De open centrale ruimte is goed geslaagd en belangrijk voor het dagelijks verkeer. De inrichting is in samenspraak met de gebruikers

ontworpen; zo hebben we multifunctionele meubels en kasten ontworpen en verschillende verblijfsplekken voor concentratie, privacy en ontmoeting. Het meubilair, gemaakt door Thereca, is daarbij als object en scheiding gebruikt, waardoor de flexibiliteit is toegenomen. Eigenlijk is het vreemd dat een wand bij een bouwkundige opdracht hoort en een meubel niet terwijl je ze op dezelfde manier kan inzetten. Wij nemen de inrichting altijd mee in ons ontwerp.”

Puzzels

Ruud knikt: “We staan voor openheid; de deur staat open en iedereen die binnen komt wordt begroet. Mensen met verkeerde ideeën houd je niet tegen door een dichte deur, maar wel door een goede sociale controle. Dat levert soms puzzels op, maar daardoor ontstaat wel de goede interactie. Het eerste wat een Turkse moeder zei toen ze hier met haar kind kwam was: “Wat is het hier mooi en wat voel ik me hier welkom.” Een aantal maanden later tijdens een ouderavond sprak ze ons weer toe: “Wat ik toen vond blijkt echt zo te zijn; je mag hier echt binnenkomen en we worden als ouders gehoord en gezien.” Het is mooi dat het gebouw uitnodigt om elkaar te ontmoeten. En de kern is dat we zo weinig mogelijk vooraf regelen.”

PROJECTINFORMATIE | **Project** Vernieuwbouw school tot multifunctioneel centrum Wijzer | **Opdrachtgever** Gemeente Haarlem | **Bouwbegeleiding** BOAadvies | **Architect** BOP Architecten | **Aannemer** HBB Groep Heemstede | **BVO** 1.200 m² | **Stichtingskosten** € 2 miljoen (inclusief btw) | **Oplevering** 1 mei 2017

Het geheim van Heliomare

Nieuw Kind- en Jeugd-centrum voor leerlingen met een beperking

Het nieuwe Kind- en Jeugdcentrum (KJC) Heliomare in Heemskerk is een centrum waarin alle diensten rondom kinderen en jongeren met een beperking in één gebouw zijn gecombineerd. In het KJC is tevens een Multifunctionele Sportaccommodatie met 4 gymzalen en een zwembad geïntegreerd. Het robuuste gebouw van ruim 12.000 m² met in het centrum een publieke plaza met restaurant en vergaderfaciliteiten met patio, heeft een open uitstraling naar de omgeving met rondom een veranda. De belangrijkste spelers over het proces en het resultaat.

Dit project laat zien hoe onderwijs en zorg ruimtelijk maximaal zijn geïntegreerd.

Leo Kicken heeft vanuit Heliomare het proces begeleid: “We hebben altijd het *1 kind 1 plan* als leidraad genomen. Het gebouw is in september 2017 in gebruik genomen en de positieve effecten zijn nu al zicht- en merkbaar. Medewerkers vanuit zorg en onderwijs werken veel samen en maken gebruik van dezelfde voorzieningen; het nieuwe gebouw zet veel meer aan tot samenwerking dan de ‘oude’ gebouwen in Wijk aan Zee. Het loopt meer door elkaar heen en je hebt minder de mogelijkheid je af te scheiden; je ziet niet meer wat onderwijs of zorg is. Tanneke Willems stelde vanuit ICSadviseurs het businessplan op en was betrokken bij de programmering: “De gebruikers hebben een betere dienstverlening gekregen. Dat is het voordeel van de verschillende programma's die in elkaar geschoven zijn, waarbij zowel naar de binnen- en buitenruimte is gekeken en in het kloppend hart iedereen samenkomt.”

Tjarda Adema heeft in de engineerings- en realisatiefase vanuit bbn adviseurs het proces begeleid: “Je hebt als bezoeker niet in de gaten dat sport, onderwijs en zorg in dit gebouw zijn geïntegreerd. Dat maakt het ook tot een uniek gebouw.” Tanneke: “Juist die eerste fase van ingebruikname is belangrijk om ook de organisatie te transformeren zodat de kansen die het gebouw geeft benut worden. Daar moet je flink

DEELNEMERS

- Leo Kicken – Heliomare
- Yvonne Hakze – gemeente Heemskerk
- Tjarda Adema-Platvoet – bbn adviseurs
- Roy Pellikaan – Pellikaan Bouw
- Tanneke Willems – ICSadviseurs
- Sibbe Arbeek – Schooldomein
- Marlies Rohmer – architect (bijdrage in kader)

bovenop zitten.” Leo bevestigend: “We zitten in een transformatie naar een andere inrichting van het bedrijf, waarbij het kind nog meer centraal staat en alles wat dat ondersteunt wordt geïntegreerd. Bijzonder is dat we door de invoering van passend onderwijs op krimp hebben ingezet, maar juist groeien; eigenlijk hebben we nu al een te krappe school gebouwd.”

Doordecentralisatie

Yvonne Hakze heeft het proces vanuit de gemeente Heemskerk begeleid: “We wilden vanuit onderwijshuisvesting graag dat Heliomare van Wijk aan Zee naar Heemskerk zou komen. Dat hebben we mogelijk

gemaakt door de wettelijke taken op het gebied van onderwijshuisvesting aan Heliomare door te decentraliseren en de koppeling te maken met een gemeentelijke multifunctionele sportaccommodatie, die wij in de wijk De Velst wilden realiseren. Door de vraag naar sportaccommodatie van Heliomare te koppelen aan de bouw van een gemeentelijke sportzaal, konden we de exploitatie van alle sportzalen beter inrichten en kon Heliomare efficiënter met de eigen sportbehoefte omgaan, waardoor we minder sportmeters hebben gebouwd.” Leo knikt: “Vanuit het bestaande onderwijsmodel was deze voorziening niet mogelijk geweest. Nu kregen we de volledige verantwoordelijkheid van de bouw van het KJC, waardoor het mogelijk was onderwijs, sport en zorg integraal te realiseren. De gemeente blijft verantwoordelijk voor de multifunctionele sportaccommodatie en we maken goede afspraken over het beheer en onderhoud.” Yvonne: “Ik heb er altijd in geloofd omdat het een goed proces was, waarbij doordecentralisatie spannend is; het is juridisch complex en onze financiële mogelijkheden beperkten zich tot wat via de algemene uitkering werd ontvangen voor de leerlingen van Heliomare. Daarmee heeft Heliomare de businesscase rondgekeurd. Wat zeker hielp was de extra subsidie van de provincie Noord-Holland om de buiteninrichting inclusief het parkeren en de ontsluiting naar het KJC toe goed te regelen. De provincie wilde graag Heliomare als bovenregionale voorziening voor de regio behouden.”

De vormgeving en architectuur werken als een nieuw landmark in de omgeving.

Yvonne: “Het is een landmark binnen Heemskerk geworden. We hebben veel energie gestoken in het zoeken naar een architect die begreep wat we verwachtten en de goede taal sprak. Dat is Marlies Rohmer geworden. We wilden bijvoorbeeld geen blokkendoos en juist een gebouw met een gezicht

dat herkenbaar was.” Roy Pellikaan knikt: “Het heeft een rechthoekige vorm, maar het zijn vier losse gevels die architectonisch op elkaar afgestemd zijn. Bij een blokkendoos weet je niet welke kant wat is, maar hier biedt elk perspectief weer een nieuwe ervaring. Het is een design en build aanbesteding, maar wel met een VO+. Het voordeel van Marlies is dat ze en groot kan denken en ook heel klein met de materialen meedenkt. Zo heeft ze samen met de metselaar nog aan het gevelbeeld gesleuteld, waarbij de stenen verspringen en in mooie patronen zijn gelegd.” Yvonne lacht: “Het grappige is dat iedereen steeds enthousiaster werd. De metselaar maakte een proefstuk en toen ontstond een wow gevoel. Met name in de overloop van de hoeken moesten de patronen doorlopen. Die ronde ramen in de gevel geven het gebouw een bepaald effect, waardoor de mensen die aan de overkant wonen steeds nieuwsgieriger werden.”

Het bouwproces was innovatief omdat de aannemer vanuit de exploitatie mocht denken.

Tjarda: "Omdat je vanuit het VO+ snel met de uitvoerende partijen om tafel zat, kon optimaal gebruik gemaakt worden van de kennis en kunde van de uitvoerende partij. Daar ligt de kracht van een geïntegreerd contract. Bij het aanbesteden op basis van een bestek ligt dat heel anders." Roy knikt: "Hier kwamen alle disciplines op tijd aan bod en de basisengineering stond toen we begonnen. Omdat we ook in de UK met pps-projecten ervaring hebben konden we onze ervaring hier maximaal inzetten, waardoor we beter konden inspelen op de vraag. De plannen waren ambitieus en het budget was uitdagend, dus hebben we in de constructie een slimme gevel gemaakt." Leo: "De kracht van Pellikaan lag in het uit elkaar trekken van hapklare brokjes in het bouwproces, waardoor we ook meer zicht kregen op de effecten voor de exploitatie." Tjarda over het proces: "UAV-GC kun je heel star ingaan maar ook vanuit de menselijke kant inrichten. In een proces als deze maakt het durven hebben van wederzijds vertrouwen, transparantie en het samen willen doen het verschil, dat heb ik als contractmanager proberen te bereiken. Als je ziet wat er binnen de tijd is gerealiseerd, mogen we wel zeggen, dat het met deze waarden in ons team wel goed zat." Yvonne: "En dat heeft met de inbreng van vrouwen aan tafel te maken. Heb je alleen maar mannen aan tafel dan wordt het een heel ander proces."

De inrichting en vormgeving faciliteren maximaal het primaire proces.

Leo: "Het plein is de centrale ontmoetingsruimte; dat gaat de hele dag door en daar ervaar je dat de school leeft. Bijzonder is dat de met en door leerlingen, in de semiprofessionele keuken, bereide maaltijden in de ontmoetingsruimte worden geserveerd. Mede-

werkers, leerlingen en ook bewoners uit de buurt maken er graag gebruik van. Maar je ziet ook behandelaren met kinderen actief bezig op de atletiekbaan. Dat zorgt ervoor dat binnen en buiten verbonden zijn." Yvonne: "We hebben vanuit het gebied gedacht; de zichtlijnen en doorgaande lijnen vanuit het park door het gebouw waren belangrijk."

Het is in alle opzichten een duurzaam gebouw geworden.

Tjarda legt uit: "Duurzaamheid kent verschillende facetten: naast technische oplossingen, is er meer: willen er mensen werken, kun je de materialen hergebruiken, is het gebouw flexibel en uitbreidbaar, worden de ruimten effectief gebruikt?" Leo: "Vooral de akoestiek is een hot item geweest en hoofdthema voor het gebouw en onze doelgroepen. Wanneer je revalidatie en onderwijs wilt integreren moet het geluid goed zijn. Normaal gaan kinderen harder praten, maar in dit gebouw gelukkig niet." Yvonne vult aan: "Wij vonden het belangrijk dat er een WKO-opslag was, waardoor je het gebouw goed kunt verwarmen en koelen." Tanneke: "En doordat het centraler in het voedingsgebied ligt zijn de vervoersbewegingen afgenomen. Dat is ook duurzaam." Roy vult aan: "Het gebouw is modulair opgebouwd zodat het ook een ander gebruik kan hebben en door het multifunctioneel karakter zijn er minder m² gebouwd. Het is vooral voor de gebruiker een heel fijn gebouw, dat het juiste klimaat biedt. Ook in de maintain-kant hebben we met natuurlijke materialen gewerkt die goed te onderhouden zijn." Yvonne ten slotte: "We wilden de opening groot uitdragen, maar Heliomare wilde het graag klein houden. De kinderen hebben dan ook zelf de opening georganiseerd en dat was geweldig. Daar krijg ik nog steeds kippenvel van en dan weet je weer voor wie je het allemaal doet."

Architect Marlies Rohmer

“In het begin lag er een relatieschema vanuit de functionaliteit met veel aan elkaar geregen ruimten van verschillende grootte. Ik heb als eerste gekeken waar ik ruimtes naar elkaar toe kon trekken, zodat het meer modulair verkaveld werd. Toen heb ik een kernachtige vorm gemaakt met alle sportfuncties op het noorden zodat er geen zoninstraling was. Voor de rest heb ik een carré gemaakt met een paar goede buitenruimtes, een hof, een speelstraat en een speeldak op de eerste verdieping. Het simpele schema lijkt op de plattegrond misschien wat saai, maar biedt de mogelijkheid om heel flexibel te kunnen variëren met ruimtes en sferen. In het gebouw heb ik een basale Scandinavische sfeer geschapen met wit gebeitst multiplex. De hoofdopzet voor het interieur is in

hetzelfde materiaal uitgevoerd. Ik ben met alle partijen aan de slag gegaan die vanuit de workshops hebben aangegeven wat hun ideeën waren over hun eigen domein. Overal waar het kon heb ik puien opgenomen, waardoor transparantie ontstond. Het gebouw is van alle kanten benaderbaar en in het hart heb ik een enorme plaza gelegd, de grote ontmoetingsstraat. Vanuit die simpele basisopzet zijn op die manier allerlei mooie plekken ontstaan. Door die modulaire opzet is veel geld bespaard, dat vervolgens in de inrichting van het gebouw kon worden gestoken. Dat zie je terug. Het was mijn eerste VO+ opdracht binnen een UAV-GC-contract. Dat was spannend, maar ik vind dat Pellikaan het goed heeft uitgevoerd. Het is het gebouw geworden dat we met elkaar bedacht hebben.”

MSG De Garve en vlakvullende vijfhoeken

Een gebouw voor en door kinderen

In eerste instantie ging de gemeente Lochem voor een brede mfa met naast de scholen en kinderopvang een CJG en zorgaanbieder Sensire, maar dat werd het niet. Vanuit het integraal huisvestingsplan werd een haalbaarheidsonderzoek verricht en daar kwam MSG de Garve als voorkeursscenario uit. Het resultaat is een Barbapapagebouw met een Escheriaans gevelbeeld.

Het gesprek vindt plaats met architect Rob Moritz, beleidsmedewerker Maatschappelijke Ontwikkeling van de gemeente Lochem Appie Baas, directeur van de Prins Hendrikschool Antoine Rossewij, directeur van de Meester G. Propschool Jokelien Homans en Erwin Veneklaas Slots en Rop Krist van ICSadviseurs. Appie trapt af: “De aanleiding voor de nieuwbouw ligt in het feit dat de twee schoolgebouwen meer dan 100 jaar oud waren en niet meer voldeden aan de eisen van deze tijd. De gemeente heeft de zorgplicht voor vervangende nieuwbouw en de wethouder wilde scholen vervangen. Omdat de regio krimpt, is gekeken naar een slimme oplossing, waarbij we één gebouw met meerdere gebruikers voor ogen hadden.” Ook geeft Appie aan dat er acht verschillende opties in verschillende combinaties van scholen in beeld waren gebracht voor de locatiekeuze waarover het college en de raad de knoop moesten doorhakken. Erwin Veneklaas Slots: “De gemeente wilde terug naar drie onderwijspunten. Sommige locaties waren in particuliere handen, maar deze grond was in eigendom van de gemeente. Door een slimme schuifoperatie in combinatie met ontwikkelingen rond sociaal cultureel werk De Garve en de herontwikkeling van andere locaties kon deze locatie worden vrijgespeeld.”

MeerScholenGebouw

Jokelien vult aan: “Je zit in een regio waar je het geld goed moet verdelen en dus moet je niet voor leegstand bouwen. Bovendien lagen in de omgeving functies waar we nu goed mee samenwerken. Deze locatie ligt dichtbij het centrum, waardoor het verkeer een aandachtspunt is. Als je meerdere scholen in een gebouw huisvest kun je makkelijker flexibiliteit opvangen. Binnen het gebouw kun je dan verder gaan samenwerken en op die manier kunnen we kinderopvang goed regelen. Iets verder is

*“Identiteit moet je
niet aan het gebouw
aflezen; dat ben je zelf,
zijn je kinderen en het
onderwijs dat je geeft”*

het Kinderknooppunt ondergebracht in een gebouw waar kinderopvang al was gehuisvest. We hebben voor de toekomst gebouwd en dat betekent dat vier groepen tijdelijk ook in dat gebouw voor kinderopvang zijn ondergebracht.” Antoine: “Het nieuwe schoolgebouw is in de kern een bedrijfsverzamelgebouw, maar we werken in goede harmonie samen in het technieklokaal, de keuken, het speellokaal en de bibliotheek.” Jokelien knikt: “In de praktijk werkt het wel als een brede school, want we werken met veel partijen samen. We hebben wel onze eigen personeelskamers, omdat we dat belangrijk vinden.” Jokelien: “De sfeer was goed; we wilden bepaalde lokalen en waren complementair qua verdeling. De ouderraden namen het voortouw in het samengaan van de scholen; ze vergaderen met elkaar en hebben voorstellen voor het gezamenlijke plein gedaan.” Antoine knikt: “We hebben een gezamenlijk speelplein dus ook dezelfde pedagogische afspraken.”

Barbapapa

Erwin: “In de architectenselectie was de visie leidend. Er lag een leuke uitvraag, waar de leerlingen ook over hadden meegedacht. Rob bleek een architect die gewend is met kinderen te spreken.” Rob reageert: “Ik vond het eerst een krappe plek en dat betekent dat je sowieso in twee lagen moet bouwen. Het is bovendien een veelvormig terrein aan de rand van het oude centrum. We hadden bouwstenen van vier modellen meegenomen en dat vonden de kinderen heel erg leuk; zij stelden ook de slimste vragen, zoals *hoe komt een bal van het dak* of *hoe kunnen we met twee scholen in een gebouw*. De ultieme vorm was een soort barbapapaschool, een gebouw dat zich vloeiend vormt naar de omgeving en het programma en daardoor wulpse rondingen had. Het Kinderknooppunt heeft daar ook een zinvolle rol in vervuld; een burgerinitiatief waarbij kinderen zelfvertrouwen kunnen opbouwen door middel van ervaringsgericht leren. Zo hebben ze ook meegedacht in de bouw van het nieuwe gemeentehuis. De kinderen zaten in de ontwerpgroep; zo moest de installatieadviseur uitleggen wat duurzaamheid betekent en dat het belangrijk is om weinig energie te gebruiken of dat de stand van de zon van invloed is op natuurlijk daglicht. De jongste kinderen hebben een paar honderd tekeningen over hun ideale school gemaakt, waar een speelsheid, openheid en avontuurlijkheid uitsprak. Steeds kwam een glijbaan in de school terug en die is er dus ook gekomen. Identiteit moet je niet aan het gebouw aflezen; dat ben je zelf, zijn je kinderen en het onderwijs dat je geeft.”

Zoeken naar oplossingen

Rop Krist van ICSadviseurs: “Het budget was een normkostenbudget, inclusief installaties. Dat was laag en er waren al veel voorbereidingskosten. Bovendien wilde de gemeente een duurzaam gebouw. Samen met de ontwerpgroep hebben we besloten om het volume te verkleinen. Hoe kleiner je bouwt hoe beter en efficiënter het is. Het gebouw is waanzinnig geïsoleerd, dus heb je minder installaties nodig. De scholen

hebben gekeken wat ze binnen het programma konden samendoen.” Rob: “Als team hebben we naar oplossingen gezocht. De constructeur heeft een vrije plattegrond gemaakt met de draagconstructie in de gevel, zodat grote overspanningen mogelijk waren. Vanwege de beperkte verdiepingshoogte hebben we spuitplafonds die akoestisch werken. Installaties gaan door de vloer of hangen eronder, zodat je de opbouw heel mooi ziet. Daarnaast is het een gasloos gebouw met energielabel A+++.” Jokelien knikt: “We zijn er steeds bij betrokken. Zo hebben we gekozen voor kleinere ruimten voor de IB-er en de directeurs. De lokalen zijn wat kleiner geworden, maar anders ingedeeld en er is in pandig een extra lokaal gerealiseerd voor begeleiding van kleine groepen.” Appie vult aan: “Door als gemeente en besturen samen op te trekken hebben we het maximale eruit gehaald met als resultaat een duurzaam gebouw voor het onderwijs dat iets toevoegt aan de omgeving.”

De graanaren uitstraling

Rob over het ontwerp: “Het gebouw kent drie entrees; de hoofdentree waar je gezien wordt en waar je ook de glijbaan en het verdiepte speellokaal ziet. Daarnaast zijn er neveningangen voor onderbouw en midden-/bovenbouw, die door beide scholen gebruikt worden. Het atelier kan opengegooid worden voor presentaties en de centrale keuken is door een opstapje ook door kleine kinderen te gebruiken. Het gebouw heeft een natuurlijk hart waaromheen de ruimten zich logisch ontvouwen. Door die openheid beneden en boven hebben de kinderen zicht op elkaar. Je ziet door de kleur van het linoleum naar welke school je gaat. We werken verder met buitengevelisolatie. Dat wilden we hard afwerken aan de buitenkant met extra gewapende stuc. We wilden op plintheogte een steviger laag met minerale steenstrips. Geen namaak bakstenen op de gevel, want dat vind ik oerlelijk. We vroegen de leverancier mee te denken over nieuwe vormen en die kwam met ecoshapes. Toevallig zag ik in de bijlage van het NRC een artikel over vlakvullende vijfhoeken. Nummer 15 is het geworden, een Escheriaanse vorm met een graanaren uitstraling. En toevallig heet het gebouw de Garve.” Erwin ten slotte: “Bij veel aanbestedingen prikkelen we de aannemer om binnen het budget zogenaamde nice tot have's te realiseren. Dat vraagt om een strakke aansturing maar vooral om creatief en integraal denken. We hadden er 17 geformuleerd met een omvang van € 150.000. De glijbaan was een must have en hangende toiletten nice tot have. We hebben ze bijna allemaal binnen gehaald.”

PROJECTINFORMATIE | Project Nieuwbouw MSG De Garve Lochem |
Adviseur ICSadviseurs (Programma van Eisen, aanbesteding en projectbegeleiding) | **Architect** Rob Moritz, 19 Het Atelier Architecten | **Aannemer** Kreunen Bouw, Lochem | **Stichtingskosten** € 3,600.000 incl. BTW | **Inschrijfsom** € 2.077.777,- excl. BTW | **Omvang** 2.330 m² | **Ingebruikname** augustus 2017

De Garve
Meester G Propschool & Prins Hendrikschool

Geslaagde renovatie obs De Tuimelaar

Altijd in gesprek blijven

Sanne Vreugdenhil is sinds drie jaar de zeer betrokken directeur van de openbare basisschool De Tuimelaar. Het kenmerkende H-gebouw uit de jaren 60 is prachtig gerenoveerd, waardoor het weer een verbindend element in de wijk Meeuwenplaat in Rotterdam-Hoogvliet is geworden.

Naast Sanne zijn Programmamanager bouwprojecten Hanneke Kamphuis van het schoolbestuur BOOR en projectmanager Erwin Fraikin van BOAadvies aanwezig. Hanneke: “De grondslag van de renovatie was een beschikking uit 2013. In het kader van de doelstelling de vele leegstand in onderwijshuisvesting in Rotterdam te reduceren werd besloten het gebouw aan de Lengweg voor De Tuimelaar te renoveren. Het aanpalende gebouw Lampreistraat zou dan worden verlaten.” Sanne kenschetst de omgeving van De Tuimelaar: “De Meeuwenplaat is een naoorlogse Rotterdamse uitbreidingswijk met veel eenvoudige huurflats, waar je alle culturen treft. Aan de achterkant van de school

Foto: Het Pakt Fotografie

Oude situatie

Foto: Het Pakt Fotografie

heb je een totaal ander gevoel over de wijk dan aan de voorkant. Er zit weinig historie in de verbinding tussen de bewoners. We hebben een diverse populatie op school: kinderen uit één-oudergezinnen, gezinnen uit de flats en gezinnen uit de nabijgelegen wijk met koopwoningen. De instroom verandert nu langzaam, we zien nu ook meer hoger opgeleide gezinnen uit de naast gelegen wijken instromen. Onze manier van werken spreekt aan!”

Waarde creëren

Hanneke: “We startten met € 1,35 mio aan stichtingskosten. Dat was een krap budget en de opgave was om het gebouw voor tien jaar weer geschikt te maken voor het hedendaagse onderwijs. Uit de meervoudig onderhandse aanbesteding voor het projectmanagement kwam BOAadvies naar voren en dat bleek een goede keuze te zijn, samen met

Oude situatie

de overige partners in het bouwteam.” Erwin: “Het gebouw aan de Lengweg bestaat uit de begane grond met ruimten voor de administratie, de directie en de algemene ontmoetingsruimte. Verder bestaat het gebouw uit zes lokalen in het oorspronkelijke gebouw en zes in een later aangebouwde vleugel. Er zijn twee ingangen, waarbij de meeste kinderen via het grote speelplein binnenkomen. Eén lokaal wordt gebruikt door de peuterspeelzaal. In het ontwerpproces zijn de ontwerpkeuzes zodanig gemaakt dat het geld telkens is besteed aan die elementen die de grootste verbetering opleverden: werkend van grote opbrengst naar kleinere opbrengst. Renovatie was een gegeven, maar pakte goed uit; de basisafmetingen van de H-school zijn gunstig, er is veel lichttoetreding, de trappenhal is qua uitstraling mooi en het gebouw is constructief in goede staat. Het binnenklimaat was daarentegen vreselijk.”

Van tien naar twintig jaar

Erwin: “De architect heeft een sterk verbindende ingreep op de begane grond gedaan door een centrale ruimte te maken en voor leerkrachten en ouders goed zichtbare kantoren voor de directie. De oorspronkelijke school bestond uit vervuild metselwerk met witte kozijnen, blauwe borstweringen en gele draaiende delen. In zijn renovatieplan heeft de architect de kleuren uit de wijk gebruikt, waardoor het gebouw aansluit bij de nieuwe positieve ontwikkelingen van de wijk. Het kleurenplan is dragend voor interieur en exterieur, zandkleuring met terra en mint als accentkleuren.

Hanneke: “BOOR heeft tijdens het proces de instandhoudingstermijn van tien jaar naar twintig jaar verlengd en daarmee extra onderhoudsbudget aan het project toegekend. Met de toevoeging van

onderhoudsbudget konden we nu de laatste sanitaire groepen vervangen net als de gevelpuien, waarbij we niet hoefden te kiezen voor houtrotrenovatie maar voor nieuwe duurzaam houten kozijnen. Dat was ook gunstig voor de aannemer in verband met de garantie. De gevelrenovatie heeft het gebouw energetisch heel goed gedaan en tegelijkertijd de ventilatie en zonwering goed opgelost.”

Grote lokalen

Sanne: “We hebben een ambitie om meer dan een school te zijn, een plek waar kinderen kunnen worden wat ze zijn. Belangrijk is de centrale ontmoetingsruimte. Dat is de ruimte waar ouders even binnen kunnen komen om te kletsen of een kop koffie te drinken, én waar directie en team makkelijk contact kunnen maken met de ouders. Toen ik kwam was

het een duiventil en voelden mensen zich minder verbonden met de school. Dat is nu anders; de tussentijdse uitstroom uit de school is verminderd en we hebben nu 137 leerlingen met 18+ verschillende nationaliteiten. Het goede gesprek met elkaar hebben is de kunst en dan is het fijn dat er een plek is waar je elkaar kunt ontmoeten. Het persoonlijke contact bij de deur en het aanwezig zijn van een centrale ontmoetingsruimte vormen de kern van onze ontwikkelingsgerichte gemeenschapsschool. Ik geniet elke dag weer van de grote lokalen en het mooie daglicht door de grote raampartijen, die met de renovatie zelfs wat kleiner konden worden om in meer wandoppervlak in de lokalen te voorzien. De leerkracht kan het onderwijs zo beter visueel ondersteunen.” Hanneke ten slotte: “Stichting BOOR wilde in deze wijk graag openbaar onderwijs blijven aanbieden. Met een

nieuwe sterke directeur heeft de ontwikkeling van de organisatie vleugels gekregen. Het resultaat van deze renovatie past heel goed bij de ontwikkeling van de school als afspiegeling van de manier van werken. Deze ontwikkeling wordt ondersteund door een functionele opzet gericht op verbinding, een positieve uitstraling en een stevige verankering in de wijk.”

PROJECTINFORMATIE | Project Renovatie De Tuimelaar |

Opdrachtgever Stichting BOOR (Bestuur Openbaar Onderwijs Rotterdam) |

Aannemer Bouwonderneming Stout B.V. | **Adviseur** BOAadvies | **Architect**

Weeda Architecten | **Bouwfysisch adviseur** DGMR | **Bvo** 1.561 m² |

Stichtingskosten € 1,75 mio inclusief btw | **Ingebruikname** juli 2018

Vlnr: Hanneke Kamphuis,
Sanne Vreugdenhil, Erwin Fraikin

De Kersenboom in Diemen

Hoewel 'Integraal Kind Centrum' ietlik jargon van beleidsmakers is, kunnen de gebouwen die de functie vervullen wel leuk zijn. Het is een type gebouw waarvoor altijd samenwerking tussen verschillende organisaties nodig is. Dat leidt vaak tot een paradox: onderdeel zijn van een groter samenwerkend geheel, maar tegelijkertijd herkenbaar willen blijven als aparte entiteit. Waarschijnlijk nog een residu van de verzuiling, of angst als zelfstandige organisatie overbodig te worden.

Bij de Kersenboom was men niet zo bang. De beide schoolbesturen en de kinderopvangorganisatie hadden een heldere gemeenschappelijke visie. Opvang en onderwijs zouden zoveel mogelijk in elkaar moeten overlopen. Zo kunnen kinderen in het kinderdagverblijf alvast in de basisschool meedoen, is er uitwisseling van de verschillende geledingen mogelijk en vloeien buitenschoolse opvang en onderwijs in elkaar over. Dit is vertaald in een slimme ruimtelijke organisatie van het nieuwe gebouw. Alle onderdelen lopen in elkaar over. Er zijn geen gangen, maar een reeks gemeenschappelijke ruimten voor de functies die voor alle groepen zijn. Het centrum van het gebouw wordt bepaald door uitwisseling en dynamiek, in de periferie is er juist gedacht aan rust. In het midden van het gebouw zijn alle gemeenschappelijke voorzieningen, verdeeld over de verschillende verdiepingen.

Verbindend element

Het verbindende element is de aula die over meerdere verdiepingen de voorzieningen als techniek-, drama-, speellokaal en keuken aan elkaar koppelt. Door deze opzet wordt de samenhang tussen de verschillende geledingen versterkt en bovendien allerlei gebruiksmogelijkheden geboden. Zo kan ook de buitenschoolse opvang een gevarieerde leer- en spelomgeving bieden in een overzichtelijke setting.

Binnen en buiten

Een bijzonder aspect is de manier waarop het 'naar buiten gaan' en het ondernemen van buitenactiviteiten een zo laag mogelijke drempel heeft. Door de entree aan de schoolpleinzijde tussen eerste en tweede verdieping te maken, zijn alle drie de niveaus op redelijk korte afstand van de buitenruimte. Vanuit verschillende ruimten in het gebouw is een verbinding met buiten gemaakt, via terrassen en brede trappen staan de gemeenschappelijke ruimten allemaal in verbinding met buitenruimte rond de school.

*“Er zijn geen gangen,
maar een reeks
gemeenschappelijke
ruimten voor de
functies die voor alle
groepen zijn”*

Boerderij

De vorm van de school doet denken aan een boerderij. Het is ontstaan vanuit het streven een gebouw met een kleine 'footprint' te maken om zoveel mogelijk speelterrein over te houden. Dit door een gebouw met drie verdiepingen te maken en de bovenste twee lagen vorm te geven als een grote boerderijkap. Er werd mee vermeden dat een grootschalige indruk niet bij het landelijke karakter van de omgeving zou passen. Daarnaast geeft het De Kersenboom een karakteristiek silhouet dat goed past bij de vriendelijke en huiselijke sfeer van de school.

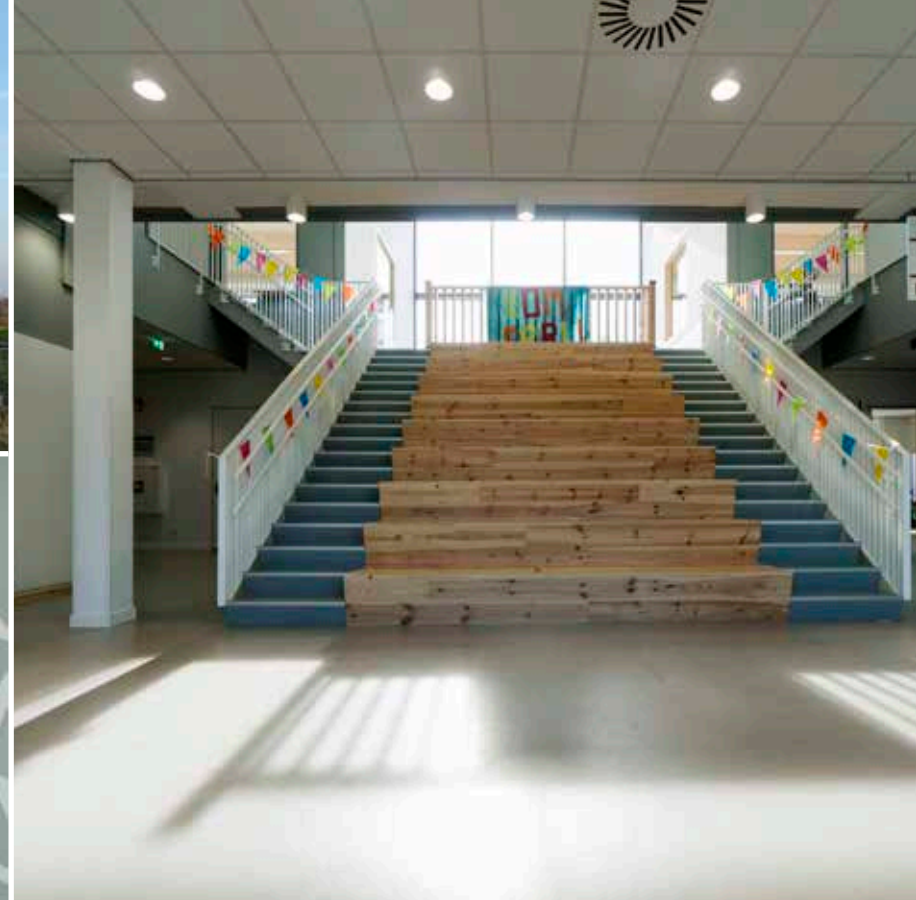
PROJECTINFORMATIE | Project Brede school De Kersenboom |

Opdrachtgever gemeente Diemen | **Architect** OIII architecten, Amsterdam

| **Constructeur** Brouwer Et Kok, Badhoevedorp | **Installatieontwerp** FORE,

Sassenheim | **Projectmanagement** ICSadviseurs, Amsterdam | **Aannemer**

Bouwcombinatie K_Dekker/De Geus, Warmenhuizen

Nieuw centrum wijkvernieuwing

Met het Integraal Kindcentrum heeft de wijk Sluispolder-West in Maassluis een nieuw hart gekregen. Het gebouw is de essentiële schakel in de revitalisering van de wijk. De zorgvuldig ontworpen architectuur komt volledig tegemoet aan de eigentijdse wensen van een kindcentrum dat integrale opvang, zorg en onderwijs aanbiedt aan kinderen van nul tot dertien jaar.

Zoals zoveel naoorlogse wijken elders in Nederland, was ook in Maassluis de wijk Sluispolder-West toe aan een plan voor revitalisatie. Meer dan vijftig jaar nadat de eerste bewoners in de wijk gingen wonen, was de maatschappij wel veranderd. Daarom heeft de gemeente een plan laten opstellen met een masterplan voor Sluispolder-West en centrum. Het nieuwe Integrale Kindcentrum is het hart van de herontwikkeling van het gebied. Heel mooi ligt het gesitueerd bij het buurtpark, aan de centrale as door de buurt, waaraan ook andere sociale voorzieningen zoals een kerk zijn gelegen. Het is met de L-vormige plattegrond georiënteerd op deze as. Op de plek waar voorheen woningen stonden, is in 2018 de nieuwe kindvoorziening gerealiseerd met een integraal aanbod op het gebied van dagopvang, peuteropvang, basisonderwijs en buitenschoolse opvang voor kinderen van nul tot dertien jaar. Kort gezegd organiseert het IKC het aanbod vanuit 1 missie, 1 visie en 1 organisatie. En dat gedurende 52 weken per jaar. De sfeer in het gebouw moet dan wel naadloos aansluiten bij deze doelen. Daarin slaagt De Kindertuin volledig.

Doorlopende leerlijnen

Vanwege het IKC-karakter ligt bij De Kindertuin de focus op integraliteit: de integraliteit van doorlopende leerlijnen, doorlopende zorg en doorlopende ontwikkelingslijn. De architectuur heeft daarom een even robuuste als fijnmazige structuur die daaraan tegemoet komt. Met bijvoorbeeld ruimte voor zorgcoördinator in de school, een kamer voor de intern begeleider, een lokaal met mogelijkheid extra techniekonderwijs te geven. De plattegrond van de begane grond is georganiseerd rond een centraal hart waaromheen de belangrijkste functies voor de kleinste kinderen liggen en functies die gebonden zijn aan de directe toegang tot buitenruimte. Rond de aula liggen kleutergroepen, speellokaal, technieklokaal,

“Op het dak is in een beschut gelegen daktuin een intieme buitenlesplaats gecreëerd”

BSO, teamkamer en directievertrekken en een vleugel voor het kinderdagverblijf. Er heerst een gezellige levendigheid.

Eigentijdse lokaalclusters

De onder- en bovenbouw van de school en de sportzaal liggen relatief rustiger, op de eerste en tweede verdieping. Hier is de mix van gebruikersgroepen minder divers dan op de begane grond. De stamgroep ruimtes zijn gegroepeerd in lokaalclusters die de moderne visie volledig ondersteunt. Rondom het plein voor zelfstandig werken liggen steeds vier lokalen en een ruimte die gebruikt kan worden voor meer individuele begeleiding (IB ruimte) of als spreekkamer. Die liggen heel dicht en haast vanzelfsprekend bij de groepsruimtes, om niet een afstand of stigma te creëren maar juist vertrouwdheid en nabijheid. Het leerplein heeft een groot raam naar

het speelplein. De verborgen parel van het onderwijs bevindt zich verrassend genoeg op het dak. Daar is in een beschut gelegen daktuin een intieme buitenlesplaats gecreëerd, waar bij mooi weer kleine groepen onderwijs over bijvoorbeeld het milieu kunnen krijgen. Want deze school legt niet alleen een accent bij het techniekonderwijs, maar wil ook een 'groene' school zijn.

Openheid als basis

Iedere bezoeker die het gebouw binnenkomt, zal het opvallen dat het gebouw heel open is en veel binnenramen heeft. Tussen de lokalen en de werkingsruimtes bijvoorbeeld. En de wand van het trappenhuis. Op dit IKC is zicht op elkaars activiteiten. Kinderen voelen zich hierdoor onderdeel van een groter geheel en opgenomen in het collectief. Als een klas echter behoefte heeft aan concentratie, zoals bij

een dictee, kan eenvoudig de grote glazen schuifdeur worden dichtgedaan en is het lokaal een oase van rust. Aan deze plattegrond liggen in die zin veel onderwijskundige ideeën ten grondslag. In die opzet en de detaillering, soms zeer subtiel, komen ook de ervaring en expertise van Frencken Scholl Architecten tot uitdrukking.

Slimme meter

IKC De Kindertuin is niet alleen wat betreft zorg- onderwijs-ontwikkelingsaanbod eigentijds ontworpen, ook de energiehuishouding is het neusje van de zalm. Elk lokaal is voorzien van een eigen unit om het binnenklimaat te reguleren. De slimme meter in het lokaal is individueel regelbaar en reguleert bijvoorbeeld het licht, het CO₂ gehalte in de lucht, en de temperatuur. Maar de lokalen hebben ook gewoon te openen ramen, zodat de beleving van de beheersbaarheid van het binnenklimaat optimaal is. Een groot deel van de energiehuishouding is ook opgelost in de gevel en het dak van het gebouw, de constructie. Die 'schil', zoals dat heet, is relatief dik zodat het gebouw als constructie goed geïsoleerd is. En op het dak liggen natuurlijk de zonnepanelen. Die zorgen ervoor dat in de zomer het gebouw geen stroom afneemt maar volledig zelfvoorzienend kan functioneren. Zo kunnen kinderen zelf zien dat de zorgvuldige omgang met het milieu onderdeel is van hun school. De school ligt dus niet alleen aan een groene zone, het is ook een 'groene' school.

PROJECTINFORMATIE | Project IKC De Kindertuin | **Opdrachtgever** Stichting Un1ek, gemeente Maassluis (sportgedeelte) | **Adviseur** ICSadviseurs | **Programma** Basisschool, buitenschoolse opvang, kinderopvang, peuterspeelzaal, gymzalen | **Locatie** Guido Gezellestraat 32, Maassluis | **Realisatie** 2018 | **Architect** Frencken Scholl Architecten

KIDS 0-8 JAAR

De Spil Nieuwleusen als spil van de gemeenschap

Een leerling speelt piano, in de sporthal wordt gevoetbald, bezoekers schuiven aan in het restaurant of lenen een boek in de bibliotheek. Zo moet een multifunctioneel centrum werken; als een natuurlijke plek om te ontmoeten, te leren en activiteiten te delen. De Spil Nieuwleusen werkt!

Wethouder financiën Ruud van Leeuwen en bestuurder Hans Groenhuis vertellen met zichtbare trots hun verhaal, waar nodig aangevuld door de adviseurs Hans Voorberg en Erwin Veneklaas Slots van ICSadviseurs. Ruud: “Ik ben als wethouder verantwoordelijk voor de grote projecten in de gemeente en de Spil is er één van. De gemeente Dalfsen had de ambitie in elke kern een Kulturhus te realiseren, maar dat lukte hier maar niet. Nieuwleusen was een fusiegemeente tussen Nieuwleusen en Den Hulst met elk eigen culturen. Tussen die beide kernen lag een gapend gat en wat het dorp miste was een hart. Wilden we Nieuwleusen op de langere termijn vitaal houden,

“Wij hebben de stenen gestapeld, maar de mensen moeten er zelf een ziel in stoppen”

dan moesten we iets doen. In 2006 speelde al dat de toenmalige sporthal De Schakel aan vernieuwing toe was, maar verschillende initiatieven om partijen bij elkaar te krijgen liepen op niets uit. Augustus 2014 kwam dit voormalige gebouw van de Rabobank vrij, op een mooie locatie; toen konden we gaan schakelen. ICSadviseurs had inmiddels vastgesteld dat de beide sporthallen van 40 en 20 jaar oud technisch op waren, dus die betrokken we er gelijk ook bij. Ons doel was een aantrekkelijke omgeving te maken voor gezinnen met jonge kinderen, met cultuur, sport, recreatie en dicht bij onderwijs.”

Voor elkaar betekenen

Hans Groenhuis: “Vanaf het begin hebben we aan de potentiële deelnemers gevraagd wat ze voor de ander en voor De Spil kunnen betekenen. De nadruk lag direct op de verbinding en niet op de eigen inbreng. Dan gaat een bibliotheek nadenken hoe ze met de basisschool kan samenwerken en kinderopvang wat ze met de welzijnsorganisatie kan doen. Heel veel gebruikers hadden een aanleiding om met ons mee te denken, zoals Saam Welzijn, de muziekschool, de speelgoedbank en InteraktContour, een organisatie voor mensen met niet aangeboren hersenletsel. Toen kwam ook het Agnieten College erbij, als onderdeel van de Landstede groep. Zij zaten in een slecht gebouw uit de jaren 60 en hadden te maken met een teruglopend aantal leerlingen. Dat was voor hen even wennen, want het onderwijs gaat uit van het recht op vierkante meters terwijl wij uitgingen van de wens om activiteiten te delen. Daar zijn we samen goed uitgekomen. De algemene ruimten van de school zijn overdag van het onderwijs en 's avonds beschikbaar voor De Spil. Zo worden ook het drama-lokaal, de sportvoorzieningen en de kookruimten gedeeld. De leerlingen van het vmbo maken producten in de keuken, die vervolgens in het restaurant

worden geserveerd. En deelnemers van Interakt Contour zijn ook betrokken bij het onderhoud en de schoonmaak van het gebouw.” Ruud vult aan: “Het bedrijfsleven organiseert een techniekweek om leerlingen van het vmbo en de basisscholen met de bedrijven kennis te laten maken. Dat zou hier ook goed kunnen. Deze investering is een faciliteit die je de gemeenschap aanbiedt. Wij hebben de stenen gestapeld, maar de mensen moeten er zelf een ziel in stoppen. Als dat gaat leven heb je echt een Spil. Laatst vroeg iemand of er een activiteit was voor eenzame mensen. Die kunnen hier nu samen koffie komen drinken. Mooi toch?”

Sociaal maatschappelijk cultureel hart

Hans verder: “LKSVD architecten, eerder al de architect van zowel de Rabobank als de basisschool, is bij dit project betrokken gebleven en heeft de gebruikers veel ruimte gegeven bij de invulling. Zo is het draagvlak gecreëerd.” Erwin knikt: “We hebben de partijen al in de haalbaarheidsfase in verschillende workshops uitgedaagd na te denken wat ze konden betekenen voor de ander. Dat leidde uiteraard tot slimmer gebruik van de ruimten, maar vooral tot veel participatie. Het gaat niet alleen om het gebouw, maar vooral om het gezamenlijke verhaal. Doe je dat niet dan wordt het een standalone gebouw, met functies die met de ruggen naar elkaar toe liggen.” Hans

Groenhuis: “Dit moest het sociaal maatschappelijk cultureel hart van de gemeenschap worden. Zoals je de voordeur deelt, zo deel je ook de faciliteiten samen. In de ontwerpfase wilde iedereen graag een eigen pantry. Dat wilden we niet, want dan ga je weer eilandjes creëren. We hebben dus een mooi restaurant naast de entree gemaakt met een gezamenlijke koffievoorziening. Ook rekenen we geen commerciële prijs voor elk kopje koffie. Daarom hebben we de commerciële aanvragen eerst afgehouden, nu laten we dat wat los. Yoga zit er in, de Rabobank organiseert hier bijeenkomsten en de notaris komt er voor een dagdeel in. We hebben Stefan Keijzer als manager in dienst genomen om ervoor te zorgen dat het goed

blijft lopen. Hij komt uit de evenementenwereld, maar kan vooral heel goed met mensen omgaan. De opening was een gezamenlijke presentatie van alle participanten. Dat was een prachtig feest.”

Bijzondere juridische structuur

Hans Voorberg: “Het is een campus geworden, omdat de inrichting van het terrein onderdeel van de opgave was. Zo zijn de basisschool en de kinderopvang visueel ook betrokken, omdat het aan hetzelfde plein ligt. Wat we veranderd hebben is dat we de entree van de bank naar de achterkant hebben geplaatst, om daar ook de verbinding met de sportvelden te maken en daar juist de traffic te organiseren. De

nieuwe entree is onderdeel van de uitbreiding, net als de school en de beide sporthallen. Het oorspronkelijke gebouw van de Rabobank met een prachtige ronde toren en een mooie ronding aan de straatzijde is prachtig geïntegreerd in het nieuwe gebouw. Als je door het gebouw loopt merk je het verschil tussen oorspronkelijk en nieuw niet.” Ruud: “ICSadviseurs heeft ons in het voortraject bij diverse haalbaarheids-onderzoeken en de ontwikkeling van ruimtelijke modellen begeleid en bij de aanbesteding van de projectmanager. Hans heeft in de rol van supervisor de stuurgroep bijgestaan en in de afronding hebben zij samen met het bestuur de beheerorganisatie goed op poten gezet.” Hans Groenhuis: “Over de juridische structuur hebben we lang nagedacht. Het gaat om behoorlijke geldstromen dus hoe regel je dat? De gemeente wilde een vinger aan de pols houden. Gebruikelijk is een Stichting, die van niemand of van iedereen is. Wij hebben voor een commanditaire vennootschap gekozen, waarbij de gemeente als stille vennoot het gebruik van het gebouw in brengt en Stichting Kulturhus De Spil als beherend vennoot het beheer organiseert en de gewenste programmering vormgeeft. De benoeming van bestuursleden loopt via het College en de Raad. Zo blijft de gemeente bewust partner.”

Duurzaam en circulair

Ruud ten slotte: “De gemeente Dalfsen heeft een ambitie op het gebied van duurzaamheid. De raad wilde dat het energieneutraal zou zijn en dan praat je over het gebouw en de pleinfunctie, waar de bestaande basisschool ook is betrokken. Zo wordt het regenwater weer opnieuw gebruikt en is het plein door Tuinen Mien Ruys ingericht met verschillende speel- en ontmoetingsplekken. Ook zijn de kozijnen van een deel van het bankgebouw hergebruikt als buitenkozijn in de school. Bij het slopen van de sporthal speelde het hergebruik bij de aanbeste-

Ruud van Leeuwen (l) en Hans Groenhuis

ding een rol. Inschrijvers konden punten scoren op prijs en hergebruik van materiaal en dat is voor 99% gelukt; het stalen frame van de hal staat nu in Litouwen. Verder heeft de aannemer lokale en regionale leveranciers een kans gegeven en heeft de aannemer buiten de kern een depot ingericht, waardoor de materialen in beperkte volumes hier naar toe kon worden gebracht en de verkeersveiligheid geborgd was. Daar zijn we ook trots op.”

PROJECTINFORMATIE | Project Vernieuwbouw De Spil

Nieuwleusen | **Opdrachtgever** Gemeente Dalfsen | **Adviseur** ICSadviseurs (haalbaarheidsonderzoek, programma van eisen, beheerorganisatie, supervisor tijdens het bouwproces) | **Projectmanagement** abcnova | **Ingebruikname** 1 september 2018 | **Architect** LKSVD architecten, Enschede | **Projectarchitecten** Ronald Olthof en Hans van den Dobbelaars | **Aannemer** Jansman Bouw | **Stichtingskosten** € 11,8 mio incl. btw (excl. terrein) | **Bvo** 7.468 m²

IKC De Werf verbindt gebruikers

Kostenbewustzijn borgt kwaliteit en onderwijs

IKC de Werf nieuwe parel in Zaandijk.

Vanuit een helder pedagogisch concept ontwikkeld en ontworpen in de uitloop van de crisistijd, die in de aanbesteding voorbij was. Vervolgens moest er bezuinigd worden. In een open dialoog met opdrachtgever en uitvoerende partijen werd gezocht naar verantwoorde ingrepen, met behoud van onderwijskundige kwaliteit en architectonische uitstraling.

Directeur Peter de Hart van De Werf: “We hadden een klassieke lintschool met een lineaire opbouw, waar in de tijd steeds stukjes aan zijn gebouwd. Ooit begonnen als een kleuterschool werd het een basisschool, toen met een speelzaal en een ruimte voor creatieve activiteiten. De fietsenhokken zijn zelfs dichtgemaakt om de administratie en remedial teaching te huisvesten. De school bleef maar groeien en opgeteld met ouders en leerkrachten werd het gebouw te klein en gingen we dik over de gebruikersvergunning heen; we hebben nu al meer dan 300 kinderen. Bovendien was het gebouw onderwijskundig niet meer geschikt en toe aan vernieuwing. Het had wel nog de sfeer van een dorpsschool, ooit opgericht door een arbeidersbeweging met een sterke pedagogische visie, waarbij de kern is dat ouders en leerkrachten kinderen ondersteunen in hun ontwikkelingen en een veilige omgeving bieden. Dat zit nog steeds in ons logo. Passend onderwijs was hier niet iets nieuws; kinderen kwamen binnen en bleven ook binnen, wat we aan begeleiding nodig hadden kochten we zelf in. In 2011 kwamen de gesprekken over vervangende nieuwbouw in een versnelling toen de toenmalige wethouder ons prikkelde om over een IKC na te denken. De gemeente gaf ons toestemming om 600 m² extra te bouwen, maar daar moesten wel huurpenningen tegenover staan. Dat betekende dat we een partner voor de kinderopvang moesten zoeken en dat is uiteindelijk Freekids geworden.”

Crisis voorbij

BOAadvies heeft het hele traject vanaf de visiefase begeleid. Peter: “Daan Josee van Kristinsson Architecten had zich heel goed in onze geschiedenis en pedagogische visie verdiept. Zijn presentatie begon met de zin ‘*De veerkracht van de aarde vraagt om een nieuw menselijk bewustzijn*’; we waren gelijk verkocht.” Erwin Fraikin van BOA: “De insteek was een *total engineering*, waarbij de architect verantwoordelijk is voor het

ontwerp en de adviseurs onder hem vallen. We zijn met de economisch meest voordelige aannemer in zee gegaan onder de voorwaarde dat er wel op onderdelen bezuinigd moest worden. Vanuit de opdrachtgever heeft kostendeskundige Yuit Yin Samuel van BOAadvies dat proces begeleid. Yuit Yin: “Dat is in goed overleg met Peter, de aannemer en de gemeente gedaan, waarbij de gemeente ook een eigen kostendeskundige had. Je hebt technische uitgangspunten waar je niet aan kunt tornen; op de EPC en frisse scholen B was bijvoorbeeld de vergunning afgegeven. We zijn als eerste gaan kijken naar de inschrijving versus het budget. Waar zouden we wat kunnen optimaliseren, zonder te veel aan kwaliteit in te boeten?”

Gasloos gebouw

Peter knikt: “Wat ik belangrijk vond was dat de bezuinigingsvoorstellen steeds besproken werden,

zodat ik kon meedenken. Zo heb ik bijvoorbeeld een ronding bij de balie behouden, omdat dat architectonisch fraaier was. Ook werken we met glas tot aan de grond vanuit de lokalen, zodat je zicht hebt op de leerpleinen. Een voorstel om daar borstweringen te plaatsen heb ik tegengehouden, want dat gaat ten koste van onze onderwijskundige visie.” Erwin verder: “Het is een gasloos gebouw en we hebben een warmtepomp met bodembronnen. Om die te vervangen door een goedkopere lucht-water-warmtepomp zou negatief uitpakken voor de exploitatie van de school. De school heeft daarin een deel zelf betaald.” Yuit Yin: “Je kijkt naar de vormfactoren en dan zie je dat het een open gebouw is met een lichtstraat van boven. Daar is ook geoptimaliseerd, met behoud van het open karakter. Verder is een beoogde stalen trap een betonnen trap geworden, is het gebouw iets lager geworden, in plaats van aluminium is hardhout gebruikt en er is een andere gevelsteen gebruikt. De kunst is het om vanuit kostenbewustzijn onderwijskundige en architectonische kwaliteit te handhaven en de juiste optimalisaties door te voeren. Wat hielp was dat de aannemer transparant was in het inzichtelijk maken hoe een bezuiniging was opgebouwd, zodat ik mijn werk beter kon doen, ook in de uitvoeringsfase, bijvoorbeeld waar het om meer- of minderwerk gaat. De gemeente heeft zich ingezet om het restant van de overschrijding met aanvullend budget te compenseren. Daar zijn we blij mee.”

Meerdere doeleinden

Peter ten slotte: “Het is een IKC geworden die voor meerdere doeleinden inzetbaar is. Onze pedagogische visie is vertaald naar mooie leerpleinen en in samenwerking met Freekids een doorlopende leerlijn van 0-13 jaar. We beheren samen het gebouw en bouwen samen ook aan een mooie organisatie. Freekids werkt met assistenten die alleen op de voorschoolse, tussenschoolse en naschoolse momenten werken.

Ik kan ook van die expertise gebruik maken en deze mensen een aanvullende baan aanbieden. Ik kon als school nooit een full time conciërge nemen en moest elke maand wel een onderhoudsbedrijf inhuren. Nu hebben we een full time beheerder die dat voor ons kan doen. We zijn supertrots op dit prachtige gebouw.”

PROJECTINFORMATIE | Project Nieuwbouw IKC De Werf in Zandijk
 | **Opdrachtgever** | Gemeente Zaanstad | **Adviseur** | BOAadvies (programma van eisen, bouwbegeleiding, kostenskundigheid) | **Architect** Kristinsson Architecten | **Aannemer** Hillen & Roosen | **Ingebruikname** Nieuwe school-jaar 2019

Verbinding als bindmiddel

Het proces naar een gebouw dat past

Een goed gesprek over IKC Ter Aar. Dat is althans de werktitel van het nieuwe landhuis dat het centrum van het dorp Ter Aar gaat worden. Waarbij verbindingen centraal staan en het gebouw nadrukkelijk onderdeel is van het landschap. Maar het begon allemaal bij drie scholen die op inhoud wilden samenwerken.

Aan tafel zit een rijk gezelschap van directeuren en adviseurs: “Marijke Kieboom van PC De Fontein, Maria Uyttewaal van RK De Vosseschans, Eveline Hilkes van het openbare Het Kompas, procesmanager Jan Willem van der Linde van de gemeente Nieuwkoop, landschapsarchitect Marnix Vink van Felixx, architect Bart van Kampen van De Zwarte Hond en Mijke Kromdijk van ICSadviseurs die het proces begeleidt. Jan Willem trapt af: “Voor de herindeling in 2008 naar de nieuwe gemeente waren de betrokken drie scholen al bezig met nieuwe huisvesting. Twee gebouwen waren er slecht aan toe en in het proces naar een nieuw gebouw ging Het Kompas ook mee. Het is toen een tijdje blijven liggen vanwege de herindeling tot het bureau KAW uit Rotterdam opdracht kreeg een locatiestudie te doen voor een zorgcomplex en een brede school in Ter Aar. Uit dat onderzoek is de uiteindelijke locatie voor de brede school gekozen.” Mijke Kromdijk vult aan: “We begonnen met een programma van eisen voor drie scholen die verregaand wilden samenwerken in een nieuw onderwijsconcept met twee kinderopvangorganisaties. Gaandeweg kwam ook de sporthal erbij en toen ook de bibliotheek en het Centrum voor Jeugd en Gezin. En dat allemaal op een complexe nieuwbouwlocatie waar de beperkte omvang van het kavel en de kritische houding van omwonenden in de te lopen bestemmingsplanprocedure veel beperkingen stelt aan het te realiseren bouwvolume. De complexiteit van de opgave bracht gedurende het proces het inzicht dat er een landschapsarchitect geselecteerd diende te worden. Marnix heeft vervolgens een masterplan gemaakt waar het schoolplein wordt verbonden met het omliggend landschap en de sportvelden. Toen wij begonnen als adviseur hadden wij niet kunnen bedenken dat de oorspronkelijke opgave zou uitgroeien tot deze schaal.”

Verbinding belangrijk

Marijke Kieboom knikt: “We wilden als drie scholen elkaar niet als concurrent zien, waardoor we onze expertise voor een dorp als Ter Aar konden bundelen. Je bent er voor alle kinderen en we wilden ook naar de gemeenschap uitstralen dat verbinding belangrijk is. Dat noemen wij verbindend sterker zijn. Ik heb voorbeelden in het land gezien van drie schoolpleinen naast elkaar in hetzelfde dorp, wat niet logisch is. Je bent drie aparte vakjes in een gemeenschap, maar je voetbalt vervolgens wel met elkaar. Dat is toch gek?” Eveline: “Je moet het wel uitleggen. Ouders kiezen soms bewust voor een openbare school. Wat wordt

“De koersnotitie gaat over eigen identiteit en ontwikkeling en houd je zover op de rails dat er ook ruimte overblijft om ervan af te wijken”

dan straks het nieuwe concept?” Maria knikt: “We hebben broed- en zwermessies georganiseerd en dat heeft veel opgeleverd. We hebben ook een koersnotitie opgesteld, samen met de ouders. Dat gaat over eigen identiteit en ontwikkeling en houd je zover op de rails dat er ook ruimte overblijft om ervan af te wijken. Dat koersdocument is de basis voor het inhoudelijk programma van eisen. We vinden rekenen en taal als basis belangrijk, dus willen we instructie-ruimten. Maar we werken ook met 21e-eeuwse vaardigheden waar een ander type ruimten voor

nodig is. Goed onderwijs is onderwijs dat voortdurend in ontwikkeling is. We wilden dus een flexibel gebouw dat dat allemaal kan faciliteren.”

Keuzen maken

Bart: “Vanwege de krappe plot hebben we gekozen voor een drielaags gebouw met vier units en daarin groepsruimten die open maar ook gesloten kunnen zijn. Daarnaast zijn er open leerpleinen die verbonden zijn met het hart.” Maria: “We noemen het groots in het gebouw, maar klein in de beleving. In die vier

Vlnr: Marijke Kieboom, Maria Uyttewaal en Eveline Hilkes

units ervaar je kleinschaligheid en dat willen ouders ook. Op elke verdieping heb je contact met buiten en we gaan bewegen en buiten leren ook stimuleren. We hebben allemaal een plek gekregen en het gebouw heeft een centraal hart dat vanuit alle voorzieningen zichtbaar is.” Mijke: “Die groei tijdens het proces heeft veel tijd gekost. We wilden daarom een architect selecteren die als ontwerphouding breed en flexibel kon denken. Door de krappe kavel en het meerlaags gebouw moest je soms andere keuzen maken. In het begin wilde iedereen op de begane grond; uiteindelijk ging het centrum voor jeugd en gezin naar de eerste verdieping. De BSO gaat de open leerpleinen gebruiken, de plek van de jeugdcollectie en de maakruimte van de nieuwe school. Daardoor ontstond ruimte.” Marijke: “Zo hebben we een deel van onze ruimte aan de bibliotheek toegerekend, waarbij het deel voor volwassenen op de begane grond zit en de jeugdcollectie boven bij het onderwijs. Doordat je er zo mee bezig bent elimineer je wat niet kan. Je kunt het wel willen, maar zo werkt het niet. Daarom is zo’n projectgroep onder leiding van ICSadviseurs zo goed; een buitenstaander helpt om in te zoomen en waar nodig te masseren, maar ook om met elkaar de helicopterview te houden.”

Landhuis Ter Aar

Bart: “Het gebouw krijgt de uitstraling van het landhuis voor Ter Aar. Vroeger was het landhuis voor de elite, nu heeft het onderwijs die rol, omdat het de volgende generatie vormt. Doordat je grenzen slecht ontstaat een verbinding met de gemeenschap. Daarom wilden we gebouw, buitenruimte en openbare ruimte ook met elkaar verbinden.” Landschapsarchitect Marnix legt uit: “Het gebied dat wij aan elkaar rijgen is 70.000 vierkante meter groot en biedt straks ruimte om te ontspannen, sporten, ontmoeten en recreëren.” Jan Willem: “Door dat krappe kavel in

relatie met onze ambities en de bijzondere plek realiseerden we ons hoe belangrijk voldoende groen is in combinatie met slim medegebruik; de medewerkers van het IKC kunnen straks bij de voetbal parkeren, waardoor we geen grote parkeerlocatie hoeven aan te leggen. Daarnaast wordt de grote sportzaal verdiept gebouwd.” Bart: “En we bouwen het zo duurzaam mogelijk. Behalve de beperkte footprint wordt het gebouw grotendeels installatie-arm. Dat betekent dat zeker zes maanden per jaar de installatie uit kan.”

Kers op de taart

Marijke: “Op papier is alles compleet uitgewerkt, maar we gaan pas over twee jaar het nieuwe gebouw in. Die tijd gebruiken we om samen aan onze vernieuwende onderwijsconcepten te werken. Daarnaast worden we straks een school voor 550 leerlingen en moeten onze drie culturen samensmelten. Onze kinderen moeten leren om straks in een heel andere ruimte te gaan leren en werken. Dat vraagt iets van leerkrachten en ook van onze kinderen. Hoe krijg je rust in een grote groep kinderen, waarbij je thematisch gericht onderwijs wilt geven en kinderen zelf hun leervragen mogen stellen?” Bart: “Ik ben daarom blij dat het vermogen om te verbinden vooral bij de scholen zit. De gemeenschap van Ter Aar krijgt straks een echt cultuurhuis, waarin alle maatschappelijke functies hun plek gaan vinden. Met natuurlijk een grand café. Het wordt de centrale ontmoetingsplek met loungeplekken, van waaruit je in de sporthal kunt kijken. Er komt een grote leestafel in en alle medewerkers kunnen elkaar daar ‘s morgens bij hun eerste kop koffie ontmoeten. Het is mooi om te zien hoe in dit proces de grenzen zijn vervaagd, waardoor er voor iedereen meerwaarde is ontstaan. Misschien is dat wel het centrale thema van dit gebouw.” Maria knikt: “En het gebouw is niet maatgevend, maar wel de kers op onze taart.”

*Villa Vrolik combineert visie
met inrichting*

De droom die uitkwam

Opvallend in het gesprek is de
vanzelfsprekende uitwisseling van
ideeën tussen voormalig directeur
Janie Mooi, inrichtingsspecialist van
Presikhaaf Schoolmeubelen Rob
Stöver en vestigingsmanager Eline
Teterissa van Bink Kinderopvang:
“Dat komt omdat visie en inrichting
samengaan. Anders krijg je een
gebouw dat niet past.”

"Het begon met een droom", trapt Eline af, "we zaten in de dependance Villa Lorentz samen in één gebouw met in het midden een gang. Links zat de opvang en rechts de school en er was nog een peuterspeelzaal. Vanuit de historie hadden we elke vier weken een overleg; zo is het balletje gaan rollen." Janie: "We kregen van de gemeente toestemming om op een nieuwe locatie te bouwen en zagen daar kans om een IKC te ontwikkelen. Het aantal leerlingen nam toe en daarmee hadden we budget waarmee we alvast onze visie concreet konden maken. We begonnen met één lokaal te delen als een voorschot op de nieuwbouw en op een gegeven moment deelden we alles op vier groepen na. We besloten al snel om alleen inrichting te bestellen die multifunctioneel was. Toen kwam Presikhaaf in beeld." Rob: "De dames waren het over de uitgangspunten eens, maar niet altijd over de uitwerking. Zo zijn we lang met de kleurstelling bezig geweest. Wij konden daar een goede rol in spelen." Janie lacht: "Waar we het wel mee eens waren was dat we anders wilden zijn dan de gemiddelde school. De kwaliteit van je concept zit ook in het detail. Als je hier als bezoeker binnenkomt, moet je een fris gebouw ervaren dat met zorg en liefde is ingericht. Daarin vonden we elkaar. We wilden één lijn en alles deelbaar hebben, ook in het gebruik van de ruimten. Je moet de functie niet aan de ruimte kunnen aflezen; dat was de gedeelde noemer." Eline knikt: "Zo wilden we één werkhoogte en stoelen die in hoogte verstelbaar zijn, zodat ze door peuters, maar ook door leerlingen uit groep 8 te gebruiken zijn. En we wilden materiaal met een natuurlijke uitstraling."

Goed luisteren

Rob: "Mijn rol was goed luisteren en met een advies over kleurstellingen te komen dat past. Zo wilde Janie geen eikenhouten blad, maar een wit blad met een wit frame. Eline wilde ook graag met de kleuren

vlr: Rob Stöver, Eline Teterissa en Janie Mooi

groen en oranje werken. Zo zijn we tot een afgewogen inrichtingsplan te komen vanuit een rustige basis. Het moest ook een concept van BSO tot en met groep 8 worden, waarbij je ook moet zorgen dat kleuren niet voor te veel prikkels zorgen; daarom moet je niet te veel knalkleuren gebruiken." Eline: "En we wilden niet alle meubilair rechthoekig of vierkant, daar hebben we in de vormen speelsheid aangebracht; we hebben ovale, ronde en rechthoekige tafels en afgeronde hoeken. Kinderen werken juist effectiever als ze hun eigen plek kunnen kiezen. Dus moest het ook flexibel zijn; je moet snel kunnen schuiven, maar het moet wel smoelen." Rob knikt: "Jullie waren volgens mij de eersten met een treinbank in de klas, die je vaak in een kantine ziet." Janie: "Goed en afwisselend meubilair is belangrijk en heeft ook met houding te maken; ben je gefocust of wil je juist even relaxed zitten? We hadden richting de leverancier ook harde

eisen, omdat we er zo goed over nagedacht hadden. Het was: kun je dat leveren of niet?" Rob lacht: "En dan ging ik weer met huiswerk terug, zoals de digiborden met daaromheen halfronde instructietafels. Het was hier net even anders dan anders. Zo zie je de verbinding tussen lokalen en onderbouwpleinen ook in de vloer terug. De leerpleinen, keuken en teamkamer hebben we ook aangepakt. Op de leerpleinen hebben we vaste elementen ingebracht." Janie: "Jij kwam met de idee een soort huislijn in te brengen, waar kinderen zich goed thuis in kunnen voelen." Rob knikt: "Dat idee heb ik verder uitgewerkt en vertaald naar huisjes op het onderbouwplein; die ook weer erg geschikt zijn voor de BSO. Dan ontmoeten

*“We hebben
steeds gezegd
dat onderwijs en
kinderopvang
ondergeschikt zijn
aan onze visie”*

de werksoorten elkaar en dat thema huiselijkheid is boven voor de bovenbouw ook erg goed uitgelegd.” Eline knikt: “Die huizen zijn eyecatchers; ze zijn qua constructie open en dragen echt bij aan de sfeer. Ik merk dat ouders het ook erg leuk vinden om hun kinderen daar te zien werken.” Janie: “Voor ons was inrichting een onderdeel van de visie; we hebben dat nooit los van elkaar gezien. Dus niet dit is mijn tafel en mijn ruimte, maar ruimten die voor iedereen toegankelijk en daarmee te gebruiken zijn.”

Thuiskomen

Dan nog even over het gebouw zelf: “Vanuit de hoofdingang kom je in een ruime ontvangsthall met een tafel waar iedereen welkom is. Aan de wand hangt een prachtig kunstwerk van Wouter Stips aan de hand van tekeningen die door de kinderen zijn

gemaakt. Aan weerszijden beneden liggen de lokalen voor onder- en middenbouw en de peuterspeelzaal. Boven vind je de bovenbouw en de kleine bibliotheek. Telkens zijn er vier lokalen die met een grote schuifpui met de pleinen verbonden zijn, waardoor een grote ruimte ontstaat. Janie: “Het voelt hier als thuiskomen. Als je in een bestaand gebouw met ruimten en meubilair zit is het lastiger om je eigen visie door te voeren in de ruimte en met het meubilair dat er is. Nu konden we het zelf bedenken en hebben we onze visies aan elkaar gespiegeld: wat betekent het echt in de praktijk als je een IKC wilt zijn en hoe kan de inrichting daarin faciliteren? Dat betekent dat je je ook in de ander moet kunnen verplaatsen en kijken hoe het voor die ander werkt. Daarom hebben we ook een gezamenlijke teamkamer waarin je elkaar kunt ontmoeten met drie zones voor briefing, werken en ontspannen. Ik heb een medewerker die alo-er is en ook de gymlessen geeft. Onze IB-er wordt voor de zorg aan alle kinderen ingezet. We hebben steeds gezegd dat onderwijs of kinderopvang ondergeschikt zijn aan onze visie; het gaat om die doorlopende leer- en ontwikkellijn.” Eline: “In dit huis zijn we één organisatie met twee entiteiten, omdat dat wettelijk nu eenmaal niet anders kan. Maar we hebben één uiting naar buiten en als de ene organisatie genoemd wordt, dan ook de andere organisatie; het is altijd Villa Vrolik.”

PROJECTINFORMATIE | Project Nieuwbouw IKC Vrolik | **Opdrachtgever** Gemeente Hilversum | **Integrale inrichting** Presikhaaf Schoolmeubelen | **Adviseur** ICSadviseurs (programma van eisen/ projectmanagement) | **Architect** Bonnemayer Architecten | **Aannemer** Pellikaan Bouwbedrijf | **Ingebruikname** Juli 2017

MFA Noordeloos markeert de ruimte

Natuurlijk gebouw voor en door de gebruikers

Overal kijk je door het gebouw heen en maak je verbinding met buiten; als een prachtig schilderij met het landschap als omlijsting. Je vindt er de school, een kinderopvang, het dorpshuis, een grote gymzaal, een kleine bibliotheek en zelfs een opbaarruimte, die akoestisch zo goed is, dat je er ook muziek kunt maken: MFA Noordeloos bedient het hele leven.

Ik loop met Bonne Maat van Sika en architect André van der Slik van De Zwarte Hond door het net opgeleverde gebouw dat er prachtig uitziet.” André: “De gemeente wilde graag een gemeenschapshuis met meerdere functies in dit dorp. Op verschillende plekken was er leegstand of waren gebouwen verouderd. Dit was de beoogde locatie, tegen de grens van het dorp en het weidse landschap aan. Wij wonnen in 2015 de architectenselectie omdat we het forse programma in verschillende delen of huizen hebben opgeknipt en ten opzichte van elkaar ruimtelijk geaccentueerd, waardoor er een verspringend effect ontstaat. Door de kappen hebben we hoogte accenten in het gebouw gebracht, waardoor de lokalen hoger en leuker zijn geworden. Door die verspringing hebben we ruimte om het gebouw heen gehouden en volgen we ook de morfologie van de omliggende wijk, waarbij we zichtlijnen hebben gehandhaafd; vanuit de straten kijk je nog steeds de polder in. Je kunt het gebouw vergelijken met een grote schuur. Daarmee doe je het tekort, maar het raakt wel aan de vormtaal van het landschappelijke gebied, waar je veel houten schuren vindt.”

Huiskamer

André verder: “Het multifunctionele komt ook terug in de wijze waarop de open, verbonden ruimten stimuleren om activiteiten te delen: vanuit de centrale entreepartij kom je in het hart met de balie en de centrale houten trap annex tribune en de professionele horecakeuken; dat wordt de huiskamer van het dorp. De open zaal tegenover de tribune krijgt theaterlampen, zodat er bijvoorbeeld ook concerten gegeven kunnen worden. Het hart met de bieb wordt ook door de school gebruikt en daar komt ook een historische collectie van het dorp te liggen. Vanuit de bar kom je ook zo in de gymzaal, die zowel door de school als door de verenigingen wordt gebruikt. De vergaderkamers worden dubbel ingezet.

“Overal kijk je door het gebouw heen en maak je verbinding met buiten”

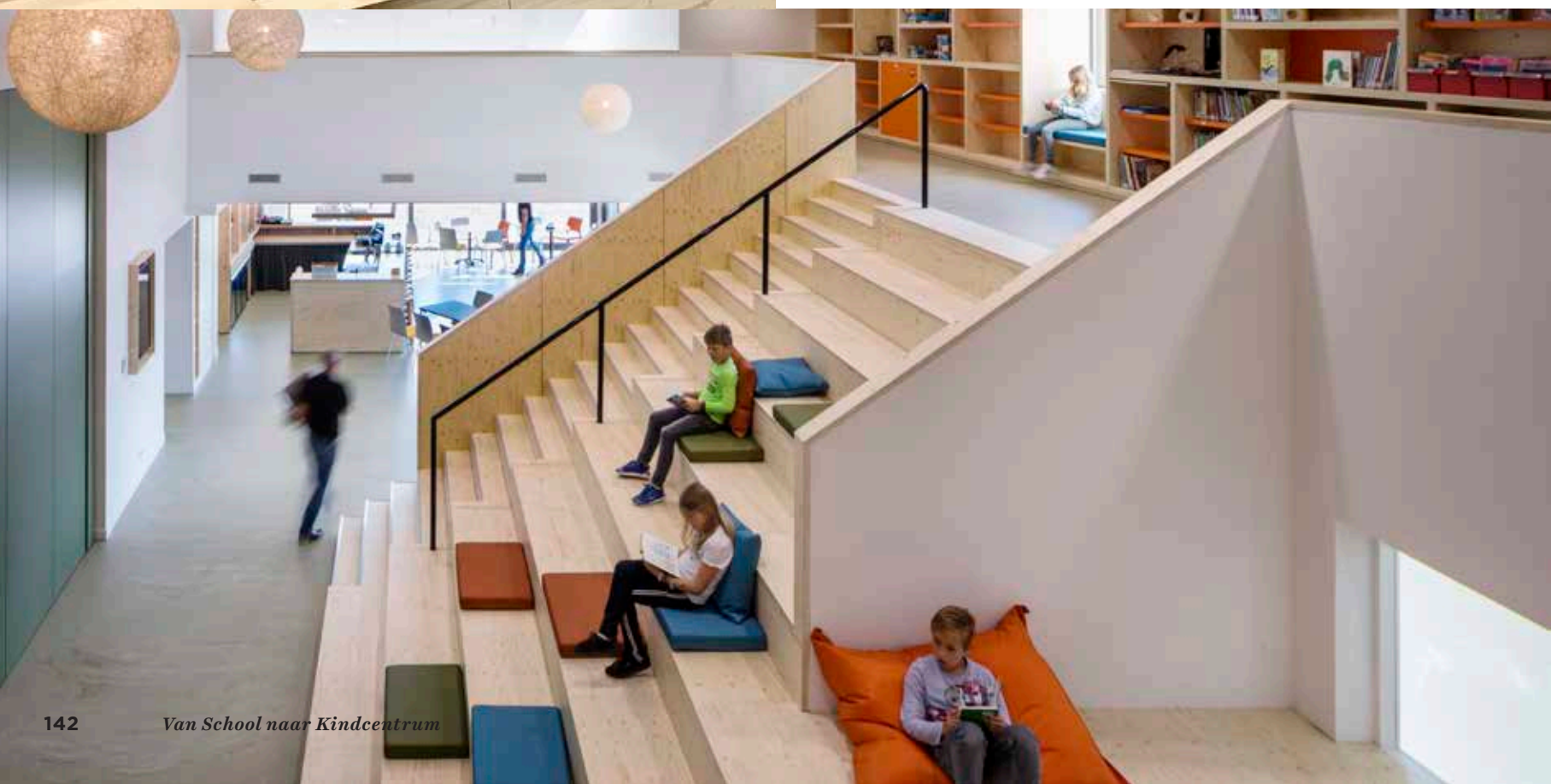

Bonne Maat (l) en André van der Slik

De School met de Bijbel heeft ook een ingang aan het plein, maar er is één hoofdingang. Het schoolplein en het dorpsplein gaan naadloos in elkaar over en de buitenruimte is echt van de gemeenschap.”

Circulair

Bonne Maat: “In het voortraject ben ik al vroeg betrokken om over de vloeren mee te denken voordat het definitieve bestek klaar was. Op basis van de wensen hebben we de vloeren in de MFA en de sportzaal bepaald. We hebben total cost of ownership berekeningen gemaakt, om aan te tonen dat deze vloeren over de totale looptijd aantrekkelijk zijn.

*“Ik vind deze vloer
mooi omdat er
een waaivormig
lijnenspel in zit”*

Een gietvloer is naadloos, onderhoudsvriendelijk en qua hygiëne perfect. Na tien jaar kun je deze vloer makkelijk voorzien van een nieuw design of kleur. Onze gietvloeren presteren vanuit Frisse Scholen qua uitstoot beter dan andere vloeren en draagt bij aan het frisse gevoel in een school.” André: “Ik vind deze vloer mooi omdat er een waaivormig lijnenspel in zit. Veel gietvloeren zijn egaal van kleur en daar zie je veel op. Hier zit een bepaalde levendigheid in die goed past bij de rustige kleuren in het gebouw. Het naadloze van de gietvloer verbindt alle ruimten met elkaar. De sportvloer in de gymzaal is combi-elastisch en een Klasse 1 (NOC*NSF) sportvloer. Dat was een wens van de gebruiker omdat ze ook festiviteiten in de zaal willen houden.” André: “De gymzaal kan ook open worden gezet, zowel naar binnen als naar buiten, dat maakt hem erg geschikt voor multi-functioneel gebruik.”

Natuurlijke materialen

Opvallend zijn de natuurlijke materialen, de lange zichtlijnen en het vele licht dat in het gebouw valt. André: “Het gebouw is energieneutraal met een EPC van 0. Het heeft een vloerverwarmingssysteem en wko-opslag. Er ligt deels sedum op het dak en verder veel zonnepanelen. De gevels zijn van verantwoord Siberisch lariks en de kern is een staalconstructie, die op termijn weer gedemonteerd kan worden. Door de vele openingen en zichtlijnen is er voortdurend contact met buiten.” Bonne: “De toplaag van de combi elastische sportvloer is 100% circulair, deze is op de houten onderconstructie verlijmd. Dit specifieke type sportvloer is zo sterk dat je er met een heftruck op kan rijden en dan blijft de vloer nog goed. Wist je dat deze dempende laag van gemalen vliegtuigbanden is gemaakt? Deze dempende laag (Regupol® shockpad) zorgt voor een uitstekende demping voor comfort en blessureveiligheid. Aan het einde van de levensduur kunnen we de toplaag en de shockpad weer terugnemen en voor nieuwe vloeren gebruiken. Vandaar de naam pulastic to pulastic. De watergedragen coating heeft een bijzonder lage geurbelasting tijdens applicatie en een maximale bescherming van de binnenluchtkwaliteit gedurende de gebruiksperiode. We werken met eigen verwerkers die onze polyurethaan gietvloeren kunnen aanbrengen. Dat zijn partners die we hebben getraind hoe ze dat soort vloeren moeten aanbrengen. Dat past bij onze driehoek: garantie op het product, garantie op het aanbrengen en garantie op het onderhoud.”

PROJECTINFORMATIE | Project Nieuwbouw MFA Noordeloos |

Opdrachtgever | Gemeente Giessenlanden | **Vloeren** Sika Nederland B.V. –

Pulastic sportvloeren | **Architect** De Zwarte Hond | **Adviseur**

ICSadviseurs (programma van eisen, aanbesteding) | **Duurzaamheid**

Merosch | **Oplevering** Medio 2019

Colofon

Het boekje Van School naar Kindcentrum bevat een compilatie van artikelen die eerder in Schooldomein zijn verschenen.

Het boekje is in opdracht van ICSadviseurs samengesteld en uitgegeven.

*Redactie: Sibö Arbeek, Brenda Breems, Paul Voogsgerd
Grafische Productie: Drukkerij Ten Brink, Meppel
Projectbegeleiding: Communicabel, Veenendaal
Vormgeving: FIZZ Digital Agency – fizz.nl*

Copyright 2020 ICSadviseurs

ADVISEURS

ICSadviseurs werkt al ruim 60 jaar samen met opdrachtgevers en gebruikers aan de perfecte leef-, leer- en werkomgeving vanaf de visie tot en met de realisatiefase van projecten.

Wij leveren een creatief, op draagvlak gericht proces, met als resultaat een toekomstgerichte voorziening voor alle gebruikers. Strak geleid en resultaatgericht.

Wij ontzorgen, adviseren en ondersteunen vanuit de kaders die we samen bepalen. Ambities en oplossingsrichtingen verbeelden wij op heldere wijze, zodat alle betrokkenen de consequenties van keuzen en voorkeuren begrijpen en naar hun eigen situatie kunnen vertalen.

Website: icsadviseurs.nl

ADVIES

BOAadvies neemt als bouwmanager alle zorg uit handen bij bijvoorbeeld de nieuwbouw of renovatie van uw huisvesting; bij het verbeteren van het binnenklimaat of bij vragen rond beheer en onderhoud.

BOAadvies onderzoekt en vertaalt uw onderwijsvisie en de gebruikerswensen naar technische mogelijkheden.

Voor schoolbesturen, zorg- of welzijnsinstellingen verzorgen wij bijvoorbeeld de inkoopondersteuning, doorlopen wij alle contracten of adviseren wij over medegebruik & verhuur. Door onze ruime ervaring op dit gebied kunnen wij de beste kwaliteit voor de juiste prijs voor u bewerkstelligen, waardoor uw facilitaire organisatie beter presteert.

Website: boa-advies.nl

Vestiging Amsterdam

Zekeringstraat 46

Postbus 59112

1040 KC Amsterdam

Vestiging Rotterdam

Van Nelleweg 1

Unit 2.3

3044 BC Rotterdam

Vestiging Eindhoven

Klokgebouw 263

6e verdieping

5617 AB Eindhoven

Vestiging Zwolle

Burg. Drijbersingel 25R

Postbus 652

8000 AR Zwolle